

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

15 ЛІСТАПАДА 2002 г. № 45/4179 КОШТ 328 РУБ.

Ад Міжнароднай супольнасці пісьменніцкіх саюзаў народнаму мастаку Беларусі Міхаілу САВІЦКАМУ ўручана прэмія імя М. ШОЛАХАВА

2

Уладзімір САЛАМАХА:

“...Не можа быць ворагаў сярод пісьменнікаў”

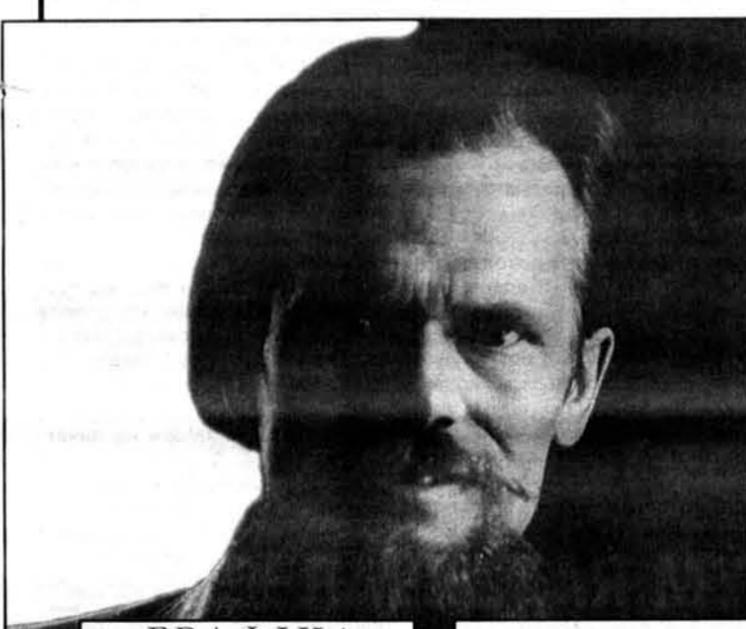

3

СУСВЕТНАЯ ДЭКЛАРАЦЫЯ КУЛЬТУРНАЙ РАЗНАСТАЙНАСЦІ ЮНЕСКА

У Беларусі друкуецца ўпершыню

13-14

СУЗІРАННЕ ЯЗЭПА НАРЦЫЗАВІЧА. СЯБЕ, АЙЧЫНЫ Й СУСВЕТУ

Калі стамляешся нечага чакаць, а яно — нарэшце здараецца — дык атрымліваецца, нібыта сюрпрыз. Такім сюрпрызам для аматараў прыгожага мастацтва стаў выхад у свет альбома-манаграфіі “ЯЗЭП ДРАЗДОВІЧ”, які быў здадзены ўкладальнікам Міколам Купавам у выдавецтва “Беларусь” трынаццаць гадоў таму. Выйшаў жа альбом літаральна днямі ў “Беллітфондзе”. Ім распачынаецца новая серыя “Мастакі Беларусі”.

Мікола Купава і Яўген Кулік. Няспешна і пераканаўча даводзяць яны, што ў гісторыі беларускага мастацтва і культуры першай паловы ХХ стагоддзя Язэп Нарцызавіч Драздовіч — постаць магутная, высакародная і прывабная, асоба адметная, яркая і як сёння прынята казаць, знакавая. Вытокі ягонай творчасці ідуць ад традыцыйна-народнага светаўспрымання, пры тым, што адны пласты ягонага мастацтва можна цалкам аднесці да мастацтва высокапрафесійнага, а іншыя — да мастацтва наіўна самадзейнага. Да фармавання светапогляду Драздовіча — грамадска-культурнага дзеяча, мастака, літаратара і настаўніка — спрычыніліся агульны палітычны

(Працяг на стар. 4)

ГРАФІКА АКВАРЭЛЬ

МАСТАКІ БЕЛАРУСІ

Язэп Драздовіч. Альбом-манаграфія. — Мн.: Беллітфонд, 2002.

А дразу агаворымся, што ні тэксты, ні ўкладанне не састарэлі, не пацярпелі ад доўгага чакання, мабыць таму, што былі створаны на ўздыме адраджэнскай хвалі канца васьмідзесятых мінулага ўжо стагоддзя, на якія, дарэчы, прыйшоўся і стогадовы юбілей Драздовіча. Прадмову, у якой пададзены даволі падрабязны жыццяпіс і зацікаўлены аналіз спадчыны Я.Драздовіча, напісалі — Аляксей Марачкін,

Васіль ЗУЁНАК

ЭЦЮДЫ

ПРА ШТО ГАВАРЫЛІ ЗОРКІ...

Геніяльны верш Міхаіла Юр'евіча Лермантава “Выхожу один я на дорогу...” асабліва прыводзіць у захваленне радкамі “Ночь тиха. Пустыня внемлет Богу, и звезда с звездою говорит...”, — усіх: ад мудрацоў літаратурнай крытыкі да юнай школьніцы... І ніхто ніколі не спытаўся: аб чым жа гавораць тыя зоркі?.. Не сказаў тое і паэт.

У слынным перакладзе Лермантаўскага верша на беларускую мову Аркадзь Куляшоў яшчэ больш аддаліўся ад адказу на гэтае пытанне: “Зорка зорцы голас падае...” Ужо не гавораць зоркі, а проста перагукваюцца, голас падаюць...

А вось Максім Танк — пачуў. Пачуў — і сказаў, пра што гаварылі зоркі. Сказаў у вершы сваім “Падслуханае” амаль праз паўтара стагоддзя пасля Лермантава.

Няцяжка здагадацца, што гаворка ў зорак сёння, мабыць, вялася пра іншае. І ўсё ж Лермантаўскі радок “И звезда с звездою говорит” паслужыў для Максіма Танка не адно толькі эпіграфам, але і тым чуйным камертонам, каб настроіцца на “мову зорак” нашага часу:

Гэта была першая
Пасляваенная ноч.
Засынелі змораныя горам
Папярлішчы,
Нівы,
Хвалі рэк.
Толькі чуць было,
Паміж сабою гаварылі зоры:
— Асцерагайцеся Зямлі,
На ёй — чалавек.

(Працяг на стар. 5)

КОЛА ДЗЁН

На мінулым тыдні без сур'ёзных падстаў "Газпрам" на 50 працэнтаў скараціў пастаўкі газу ў нашу краіну. Пасля таго, як Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка правёў нараду, на якой прагучала крытыка і быў дадзены адпор непрымальным паводзінам пэўных колаў Расіі, "Газпрам" быў вымушаны павялічыць пастаўкі газу ў Беларусь з 50 да 75 працэнтаў аб'ёму, заплаванага раней. Гэтае павелічэнне пазітыўна ўспрынята беларускім кіраўніцтвам, і яно спадзяецца, што ў будучым не ўзнікне падобнага роду сітуацыі, што штучна ствараюцца пэўнымі расійскімі коламі, якія павінны памятаць, што на беларускай зямлі "жыве горды і незалежны народ, які не дазволіць нікому біць сябе нагамі ні з Захаду, ні з Усходу".

Пасля наведвання Масквы прэм'ер-міністрам Г. Навіцкім пастаўкі газу ў Беларусь поўнасцю адноўлены.

КЛОПАТ ТЫДНЯ

У нашай краіне 1 лістапада пачаўся прызыў грамадзян на тэрміновую ваенную службу. Ён прадоўжыцца да 31 студзеня 2003 года. У ходзе цяперашняга прызыву ва Узброеныя Сілы Беларусі будзе накіравана больш як 10 тысяч чалавек, што на дзве тысячы менш, чым восенню—зімой мінулага года. Гэта стала магчымым дзякуючы рэфармаванню беларускай арміі.

ПАСТАНОВА ТЫДНЯ

Пашпарты грамадзяніна СССР узору 1974 года і пашпарты з гербам "Пагоня" будуць сапраўднымі да 1 ліпеня 2004 года. Адпаведную пастанову прыняў Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь. Словам, каб атрымаць дакументы ўзору 1996 года засталася нашым грамадзянам менш чым два гады. На сённяшні дзень новыя пашпарты маюць каля 77 працэнтаў дарослых жыхароў нашай краіны.

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

У курортнай Юрмале на тэрыторыі санаторыя "Вікторыя-91" да 120-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа пастаўлена скульптурная кампазіцыя па матывах твораў паэта-юбіляраў. Яна ўяўляе сабой чатыры вялікія драўляныя скульптуры. Пятая — прысвечана дружбе беларускага і латвійскага народаў. Кампазіцыю выканалі майстры драўлянай скульптуры М. Скляр, А. Пракорын, А. Пушкароў і В. Пятровіч.

БЮДЖЭТЫ ТЫДНЯ

На сённяшні дзень памер мінімальнага спажывецкага бюджэту на кожнага члена "сярэдняй" сям'і з 4 чалавек складае 134503 рублі. Міністэрствам працы і сацыяльнай абароны вызначаны новыя памеры мінімальнага спажывецкага бюджэту для асобных катэгорый грамадзян. Так МСБ працаздольнага мужчыны адпавядае 161192 рублям, працаздольнай жанчыны — 163979, пенсіянера — 132767, пенсіянеркі — 132742, студэнта — 120308, студэнткі — 121608, хлопчыка ва ўзросце да 3 гадоў — 102455, дзяўчыны — 102736 рублям.

НЕЧАКАНАСЦЬ ТЫДНЯ

У адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусі ад 23 кастрычніка 2002 года № 1455 усе віды дзяржаўных стыпендыяў навучэнскай моладзі павялічваюцца з 1 верасня ў 1,2 разы. Паколькі пастанова спазнілася да пачатку навучальнага года, за верасень усім студэнтам будзе зроблены перадрозлік стыпендыі.

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

З пачатку месяца дзеючыя тарыфы на электраэнергію праіндэксаваны на 7,6 працэнта. Цяпер гарадское насельніцтва за кожную спажытую кВт/гадзіну будзе плаціць 32,3 рублі, а пражываючыя ў дамах, якія абсталяваны электралітамі — 23,5 рублі. Сельскаму насельніцтву трэба будзе плаціць 23,5 рублі за кВт/гадзіну.

МУЗЫКА ТЫДНЯ

Першы ў свеце музычны твор "Сонечныя кольцы", заснаваны на гукх касмічнага паходжання, выканаў сусветна вядомы калектыў Kropos Quartet. Твор быў напісаны кампазітарам Тэры Райлі на аснове запісаў касмічных гукаў з калекцыі фізіка Дона Гернета з універсітэта амерыканскага штата Айова. У асноўным, музыка, сабраная кампазітарам, складаецца са шчаўчоў, трэску і піску. Усё гэта дапоўнена гучаннем струнных інструментаў і хору.

ПАЧАЛАСЯ ПАДПІСКА!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска на першае паўгоддзе 2003 года на "ЛіМ". Звяртаем вашу ўвагу, што на сённяшні дзень тыднёвік прадаецца не ва ўсіх кіёсках, таму лепей за ўсё падпісацца, каб потым не ездзіць па горадзе ў пошуках патрэбнага вам нумара газеты. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на квартал — 7500 рублёў, на паўгоддзе — 15000 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 4000 рублёў, на квартал — 12000 рублёў, на паўгоддзе — 24000 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

ПАДЗЕЯ

МЯНЯЮЦА ЗНАКІ ПРЫПЫНКУ?

Міжнародны эканамічны форум Сабора славянскіх народаў Беларусі, Расіі, Украіны, які меў месца ў Белградзе, у Белградскай вобласці 3—6 лістапада, не ставіў мэту адказаць на ўсе пытанні, вырашыць усе праблемы, што ўзніклі і ўзнікаюць на плыні славянскіх рухаў у нашых краінах: пытанні з цягам часу, на жаль, множацца, а многія праблемы з нядаўна непрадказальных ператвараюцца ў невырашальныя.

Тры краіны — адзін народ... Якая лічба вызначальная? Тры? Адзін? Трыста мільёнаў, як сведчыць статыстыка аб колькасці нашага славянскага роду на зямлі? Дзе мяжа паміж еднасцю і раз'яднанасцю нашых краін? Які пастулат спрацуе ўрэшце: Расія — і ўвесь славянскі свет ці: славянскі свет — і Расія? Ад чаго, ужо не хаваючыся, адварочваецца Масква, адварочваючыся ад праблем славянскага свету?

Пэўна ж, не гэтыя пытанні сталі на парадку дня форуму (спробы, няхай навобмацак, адшукаць і звязаць ніткі разарваных павязяў былі настойлівымі і не ва ўсім безвыніковымі), але менавіта яны, агучаныя мной пытанні, працягваюць турбаваць многіх і многіх па завяршэнні работы форуму. І невыпадкова, думая, амаль не было на ім гэты раз ні гучных палітычных заяваў, ні безапеляцыйных адказаў: рэальнае жыццё ў любой са славянскіх краін сёння не пакідае месца для голага аптымізму і пустых спадзевак. Ды і аўдыторыі, на тры чвэрці запоўненыя моладдзю (работа форуму праходзіла ў Белградскім універсітэце), чакалі, а то і маўкліва патрабавалі ад кожнага прамоўцы, сярод якіх было шмат вядомых навукоўцаў, не проста слоў, а прапановы, што маглі б прывесці да магчымых у сённяшніх умовах рашэнняў.

Няпроста было, пазіраючы ў вочы тых, хто толькі з падручнікаў ведае пра вялікія подзвігі і вялікія страты народаў, яшчэ не так даўно жыўшых у адной краіне — СССР, гаварыць пра веру ў заўтрашні дзень, пра

веру ў іх, нашчадкаў нашых. Але як жа — без гэтае веры? Куды — без веры?

Цешыла, прызнацца, у гэтыя дні адно: не толькі нас, людзей больш стала пакалення, а і маладых яднала пачуццё патрыятызму, у якім ажывала агульная памяць, у якім уваскрасаў гонар за зямлю нашу, за кожны куточак яе, кожным на ягонае роднай мове называемы радзімаю. Дзякаваць Богу, мы перастаем саромецца (як нам навязваецца з усіх бакоў) гэтага пачуцця — значыцца, не ўсё страчана, не ўсё безнадзейна і незваротна.

І даклады, вынесеныя на абмеркаванне ўдзельнікаў навукова-практычнай канферэнцыі, што праходзіла ў рамках форуму, і міжнародны кірмаш, дзе прадстаўнікамі фірмаў і прадпрыемстваў з нашых краін заключаліся шматлікія кантракты і пагадненні аб супрацоўніцтве, і сустрэчы са студэнтамі і выкладчыкамі універсітэта, і знаёмства з музеем вялікай бітвы на Курскай дзе, а потым з помнікамі і храмамі ў Прохараўцы, на прохараўскім полі толькі ўмацоўвалі гэта пачуццё.

І тое, што не-не і даводзілася камусьці з членаў беларускай дэлегацыі "падпраўляць" сяго таго з прамоўцаў, апелюючы да гістарычнае праўды і расстаўляючы больш дакладныя гістарычныя акцэнтны на памінаемых падзеях далёкай мінуўшчыны, ні ў каго не выклікала пратэсту ці ваўнічае нягоды: не так лёгка "разміраваць" поле агульнае нашай гісторыі, калі не знікаюць, а множацца спробы "перагледзець", а то і перапісаць яе на патрэбу сённяшняму дню.

Ды і падзеі, клопаты гэтага, сённяшняга, дня не назавеш адназначнымі і для ўсіх зразумелымі: словы "ўладзь прадэражачых" часта разыходзяцца са

справамі, рэальныя справы па пашырэнні інтэграцыі часта падмяняюцца ўзаемнымі папрокамі ці ўзаемнай бяздзеяснасцю, лічбы ўзаемаразлікаў у размежаванай грамадскай і заканадаўчымі актамі рынкавай прасторы разыходзяцца, прыводзячы да ўсё новых непаразуменняў... Як спалучыць тыя ніці павязяў, што абарваны і працягваюць абрывацца? Калі сіюмінутныя (часта эфемерныя) выгоды перастаюць засціць даляглыды супрацоўніцтва? Калі і чым здолеець нашы дзеці і ўнукі залатаць разадраную, раздзіраемую на кавалкі амбіцыйнымі палітыкамі эканоміку? Ці заквітнее калі-небудзь дрэва славянскасці, дрэва старажытнага славянскага роду, явіўшы свету моцную не толькі духам славянскую цывілізацыю?

Пытанні больш, чым адказаў, так. І ўсё ж добра, што яны пачынаюць гучаць усё грамчэй, усё настойлівей, — яны адрасаваны ўсім нам. І тым, хто ўпарта даводзіць сабе і свету: мы — славяне! Мы ёсць і будзем! І тым, хто стараецца не помніць ні роду свайго, ні шляху свайго, Госпадам вызначанага на пачатку ўсіх часоў.

Што ж, знакі прыпынку адвольна не мяняюцца. Калі агучаны, гучаць, закранаючы многіх і многіх, пытанні, — адказ не прамарудзіць. І заслуга прамінулага форуму, думая, у тым, што ўпэўненасці ў гэтым (няхай самую драбяжынку!) дадалася.

Таіса БОНДАР
Белград — Мінск

ЗАМІЛАВАНЫ РУСКАЙ ПРЫРОДАЙ

11 лістапада ў Нацыянальным мастацкім музеі адбылося ўрачыстае адкрыццё персанальнай выставы вядомага расійскага мастака, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і Расійскай Федэрацыі Вялянціна Сідарава. Як ні дзіўна, нягледзячы на ўсё ўзнагароды і ганаровыя званні, мастак дагэтуль персанальных выстаў не меў.

На выставе былі прадстаўлены кравяды родных мясцін В. Сідарава, якія ўяўляюць сабой вобразную хроніку расійскай вёскі некалькіх апошніх дзесяцігоддзяў. Мастак і сёння шукае і знаходзіць некананічную цывілізацыйным уплывам прыроду, занатоўвае знаходкі ў сваіх палатнах. Гэта ягоны свет, ягоная Расія.

На вернісажы прысутнічалі калегі В. Сідарава — мастакі Беларусі і Расіі, афіцыйныя асобы дзвюх краін. За ўнёсак у беларуска-расійскія культурныя ста-

сункі мастаку быў уручаны імяны гадзінік ад Прэзідэнта Беларусі. Цікава, што акрамя жывапіснай творчасці, мастак займаецца яшчэ і літаратурай. Ён сябра Саюза пісьменнікаў Расіі. А ў жывапісе В. Сідараў лічыць сябе прадаўжальнікам традыцыі Левітана і Пластава.

У часе імпрэзы народнаму мастаку Беларусі М. Савіцкаму ад Міжнароднай супольнасці пісьменнікаў саюзаў была ўручана прэмія імя Міхаіла Шолохава. Такім чынам вернісаж набыў асаблівую ўрачыстасць, стаў беларуска-расійскім святам.

П. В.

ГЛЫТОК ПЕРШЫ

Ні для каго не сакрэт, што яшчэ дадоўга да нашага, пісьменніцкага нечарговага з'езда, што адбыўся нядаўна, як пісала адна газета "атмосфера в писательской среде была накалена до предела". Тым больш, для нас, літаратараў, не сакрэт, што "накалілі" (калі сапраўды так) мы яе самі. Пісьменнікі. Мы ж, аказваецца (зноў жа газета, але

навязвае іншым: усё павінна быць так, як я кажу, толькі я, толькі тыя, хто са мной, толькі мы маем рацыю. Вы ж... Часам у такіх "выясненнях отношений и позиций" наогул страчвалася ўсё звычайнае прыстойнае, чалавечае, і той, хто ніколі нават у страшным сне не мог уявіць, што такое магчыма ў пісьменніцкім асяродку, проста адыходзіў ад яго.

Асабіста мяне, напрыклад, насцярожвала і тое (як вынік галасавання), што і ў кандыдатаў, як і павінна быць, свае погляды на жыццё. Але ж

пазіцыя?) лозунг, заклік, ці як яго там, які ведаем з якіх часоў уеўся ў сьвядомасць наогул асобных нашых людзей і знішчае ўсё чалавечае да іншых, не згодных з табой... А тут яшчэ чуо: "Хто рэкамендаваў N.? А хто K.? Так і хочацца крыкнуць: ды такі ж пісьменнік і чалавек, як і мы з табой!" Не крыкнеш — горш N., або K., зробіш. Тутужо K., або N., з твае ласкі і саюза і літаратуры адцураецца...

Вось, скажам, бліжэй за ўсіх знаёмы мне Валодзя Гаўрыловіч. Многія калегі былі ўстрыжаныя яго літаратурным лёсам. Чалавек ён своеасаблівы, са-

вяданню больш чым трэба незнаёмы мне, як чалавек, але добра знаёмы як пісьменнік Мікола Сымонавіч Гіль, (я якраз перачытваў яго "Ранішнія сны", "Тацянін чэрвень"), які быў у рэдакцыі сказаў дакладна наступнае: "Давай я заняў у рэдакцыю, прачытаю". І забраў! Прачытаў. Больш таго, надрукаваў у чарговым нумары "ЛіМа".

Сёння, можа ўжо ні Мікола Сымонавіч, ні Павел Андрэвіч не памятаюць гэтых вялікіх асабіста для мяне, тады пачаткоўца "дробязей". Але ведаю, ад іншых чуў: такая іх чалавечая і пісьменніцкая сутнасць — дапамагаць...

І гэта ўспомніў. У той, здавалася б, не звычайнай "атмосфере", якая адчувалася ў СБП (а можа, мне так здавалася) перад той апошняй перадаздаўскай радай, калі прымалі ў творчы саюз маладых літаратараў. А яшчэ падумаў, што ўсе яны, так званыя кандыдаты ў сябры саюза друкаваліся ў розных выданнях: "Маладосці", "Польмі", "Нёмане", "ЛіМе", "Беларусі" і іншых і, мабыць, ніхто там, у рэдакцыях, не друкаваў іх, зыходзячы з палітычных прыхільнасцяў, сваіх і чужых, а — зыходзячы з аднаго, з мастацкіх якасцяў твораў. (Ужо чуем, пасля з'езда, маўляў, у нас — сапраўдная літаратура, у іншых выданнях — не, і г. д.). Што тычыцца "Маладосці" і яе аўтараў кандыдатаў, дык тутужо і Казімір Камейша, і Віктар Гардзеі, і Анатоль Казлоў (якраз бачыў, і быў сведкам) і ставіліся да ўсіх з павагай, шчыра, пачалавечы. (Сёння, кажучы, такое не ў "модзе"...). І, вядома ж, Генрых Далідовіч, які нярэдка амаль перапісваў цэлыя старонкі таго або іншага (маладога) прэзаіка, угледзеўшы за яго "каструбаватым" радком сапраўднага здольнасці літаратара. Чуў ад кандыдатаў, як шмат увагі надавалі ім Алег Антонавіч Лойка, Аляксей Лявонцэвіч Петрашкевіч, Адам Восіпавіч Мальдзіс, Васіль Аляксеевіч Жуковіч, Сяргей Іванавіч Законнікаў, Мікола Сямёнавіч Купрэў, Васіль Сцяпанавіч Макарэвіч, Васіль Васільевіч Зуёнак, іншыя нашы старэйшыя і больш вопытныя і ў жыцці і літаратуры сябры саюза. А таксама тыя, да каго я магу звярнуцца на "ты" — Аляксей Марціновіч, Леанід Дранько-Майсюк, Леанід Галубовіч, Анатоль Дзбіш, Барыс Пятровіч. Ды апрача іх — шмат хто іншы з пералічаных рэдакцый і абласных аддзяленняў Саюза беларускіх пісьменнікаў. Але, розныя... Дык няўжо сапраўды мы, пісьменнікі, на радасць некаму і на смех людзям дажыліся да таго, што "хто не з намі, той супраць нас?" Па якім праве адны бяруць на сябе смеласць навізаваць іншым свае погляды? І чаму ў нашай творчай арганізацыі столькі непрыязі між тымі, хто прытрымліваецца розных і жыццёвых і іншых пазіцый?...

Пра гэта не хацелася думаць. Адно: ды ўвогуле не можа быць ворагаў сярод пісьменнікаў. Інакш сама наша творчая арганізацыя, як такая, губляе ўсялякі сэнс...

Я павінен тут з радасцю папрасіць прабачэнне ў членаў былой рады: даражэна думаў, доўга жывучы ў "атмосфере, наваленной до предела", што не пераможа здаровы сэнс. На справе ж аказалася, кандыдаты аднагалосна тайным галасаваннем былі прыняты ў сябры нашага творчага саюза. (Між іншым, такое, каб аднагалосна, здаецца, адбылося ўпершыню за ўсю асабіста мне вядомаму гісторыю СБП). Больш таго, ці не ўпершыню на той радзе разглядаліся кандыдатуры і тых, хто па розных прычынах не мог прысутнічаць на ёй. Ведаем жа, як нібыта з-за гэтага — не можа прысутнічаць — некалькі год запар не выстаўляюць на раду кандыдатуру аднаго прэзаіка, які згодна са сваёй дзяржаўнай службовай пасадай пастаянна знаходзіцца за мяжой (Вось, яна, моц нашага пісьменніцкага бюракратызму, ці што іншае?) Але тое, што прадэманстравала ў адносінах да "навабранцаў" тая рада на сваім апошнім пасяджэнні перад з'ездам, мяркую, дазваляе пра многае, што рабілася ў нашай творчай арганізацыі, задумацца з надзеяй. І няхай на гэты конт у кожнага будучь свае думкі. І ў мяне — таксама.

Уладзімір САЛАМАХА

ТРЫ ГЛЫТКІ НАСТАЛЬГІ

іншая) "разышліся на розных узбочынах аднаго шляху", па якім, дадам ад сябе, ішлі нашы папярэднікі ажно з часоў стварэння творчай пісьменніцкай арганізацыі — імя якому, вядома ж, беларуская літаратура.

Зрэшты, як бы там ні было, але гэтая "накаленая до предела атмосфера" (во ўжо і іншых слоў у іх няма ў дачынненні да пісьменнікаў), як мне здаецца, свайго дамаглася. А менавіта: у грамадстве, у чытачоў нашых сёння аўтарытэт пісьменніка не такі ўжо, як быў раней. Іншы раз і такое чуеш: "Пісьменнікі... Што ад іх чакаць, якіх твораў..."

Няма нічога горшага за незаслужаную крыўду! А былі ж, ёсць і будуць у нашай творчай арганізацыі, калі яна сама сябе не знішчыць, сапраўдныя вялікія пісьменнікі, выдатныя людзі, творы якіх вядомыя ва ўсім свеце. Ды і асабістыя, чыста чалавечыя якасці многа каго з нас шмат чаго варты. І такіх літаратараў сярод нас — вельмі і вельмі шмат. У сталіцы. У абласных цэнтрах. У гарадах і гарадках. У вёсках — усюды, дзе жывуць і працуюць сябры нашага СБП. Але...

Прызнаюся, з такімі думкамі, ды з гэтым "але", у якім заключаны многія і асабіста мае, як і іншых, сумненні ў тым, ці сапраўды існаванню СБП нічога катастрофічнага не пагражае, ішоў я на апошнюю перадаздаўскую раду. Яна ж, рада тая, і па маім меркаванні, павінна быць наогул самай важнай, самай галоўнай у жыцці нашай творчай арганізацыі — прыём у саюз новых сябраў.

Прызнаюся таксама, як чалавек, які ў свой час, як і кожны з маіх калег (хто раней, хто пазней) перажыў тое хваляванне, якое зараз перажывалі кандыдаты ў прафесійныя пісьменнікі, проста баяўся за іх: а раптам 10 надзей, 10 памкненняў, 10 вер раз і назаўсёды будучь бяздумна знішчаны нашымі шкоднымі і для літаратуры і для людзей звадамі, гульнямі, непрыязнасцю адно да аднаго, ваяўнічасцю. (А як жа! Ударозе дзве ўзбочыны).

Кандыдаты Людміла Андзілеўка, Ніна Гарагляд, Уладзімір Гаўрыловіч, Мікола Захаранка, Ніна Рыбкі, Віктар Слінько, Аляксей Філатаў, Сяргей Чыгрын, Алена Якаўлева. Баяўся, што яны, як творцы і як людзі, якраз і могуць так або інакш стаць нявіннымі ахвярамі (упэўнены, тут вельмі важны маральны аспект) непрымірымых змаганьняў людзей з розных узбочын. Тады яны, кандыдаты, вядома ж, расчаруюцца ў нашым творчым саюзе (яго даўно ўжо абываецца, ды і некаторыя пісьменнікі параўноўваюць Бог ведае з чым), і мала таго — надоўга, або назусім зыдуць з таго шляху, які, паўтаруся, называецца беларуская літаратура. (Многія не прымаюць лозунг, нібыта жыццё — барацьба, застаючыся прыхільнікамі іншага: жыццё — перш за ўсё праца).

Так, некаторыя кандыдаты, з кім даводзілася гаварыць, уступаючы ў саюз не хацелі б, каб гэта была арганізацыя, у якой пісьменнікі варагавалі б між сабой... (Яны, калі ўжо так, не ўяўлялі, што там і як на самай справе было).

У некаторых членаў рады — у многім розныя і жыццёвыя, і палітычныя пазіцыі. А той-сёй з нас упарта

яднае іх літаратура. Лёсы ж іх, маю на ўвазе, літаратурныя зараз, браліся вяршыць мы, людзі часам палярных палітычных поглядаў. А гэта ў такіх сітуацыях вельмі і вельмі небяспечна! Яшчэ б: будуць галасаваць канкрэтна не супраць кандыдатаў N., або K., а супраць тых членаў рады, якія далі ім рэкамендацыі. (Што паробіш, калі іншы раз і ў нас, асобных творцаў, перамагае не пісьменнік са здаровым поглядам на рэчаіснасць, а якісьці зласлівенькі чалавечык са сваёй "адпаведнае" псіхалогіяй...)

І ўспомніліся мне чамусьці можа, 20—25-гадовай, а то і большай даўнасці часы ў пісьменніцкім асяродку тыя, калі мае пакаленне ішло ў літаратуру — фактычна, яго, як і іншыя пакаленні, вялі старэйшыя пісьменнікі.

Я тады працаваў у Дзяржкіно і ў саюз не хадзіў, але тым не менш адчуваў шчырыя клопаты пра мой літаратурны лёс Нікіфара Еўдакімавіча Пашкевіча, Васіля Цімафеевіча Віткі, Алеса Харытонавіча Асіпенкі — у кіно працавалі то стала, то ў сцэнарнай калегіі на "Беларусьфільме". Адчувалася іх шчырасць, добрае слова. І ніхто з іх ніколі не пытаў у камсамоле ты, ці не, у партыі, або не... Раілі: ідзі ў рэдакцыю часопісаў, нясі прозу. Прозу ж маю тады яны яшчэ не чыталі, чыталі мае сцэнарыі, газетныя рэцэнзіі, публіцыстыку...

Аднойчы асмеліўся і пайшоў. У "Маладосці". Пачуццё такое — як у храм іду: літаратура ж!.. А ў рэдакцыі ў адным пакоі сядзяць недасяжныя мне (звышлюдзі — пісьменнікі!) Іван Данілавіч Сіпакоў і Уладзімір Максімавіч Дамашэвіч... Апошні дзень тыдня... "Што ў вас: проза, паэзія, крытыка?" — пытаюць. "Апаваданні, здаецца", — адказваю. "Але, гэта да мяне, — спакойна, зычліва кажа Уладзімір Максімавіч. — Пакіньце. Я з панядзелка ўжо ў адпачынку, але прыходзьце, прачытаю..."

Думаю, тым калегам, каго ўпершыню надрукаваў У. М. Дамашэвіч, дастаткова гэтага, каб успомніць тую маладосцеўскую "атмасферу", якая панавала тады там. І таксама думаю, што да слёз ім крыўдна зараз за тое, як не па-пісьменніцку, наогул не па-чалавечы на апошнім з'ездзе, зганялі Уладзіміра Максімавіча з трыбуны толькі за тое, што гады змянілі голас, запал... (А зганялі мы, самі пісьменнікі, як і іншыя калег, быццам сваіх заклятых ворагаў...).

Так, ішоў я тады на тую апошнюю перадаздаўскую раду і ўсё больш хваляваўся: мы ж, ад каго залежыць быць або не быць у нашай творчай арганізацыі ў самым пачатку названым кандыдатам — такія розныя. У многім не можам паразумецца. Вось з-за нашых непаразуменняў некага і пакрыўдзім...

І яны, кандыдаты — таксама розныя. І па жыццёвым, і па творчым вопыце. (Перачытайце хаця б тыя іх біяграфічныя звесткі, што даў "ЛіМ" у нумары ад 4 кастрычніка гэтага года).

Боязна было ад усяго сказанага тут і не сказанага. Да ўсяго, яшчэ бачу: той-сёй, хто ўчора між сабой (і са мной) вітаўся — абыходзіць: не ў яго "лагеры". Во праўду напісаў у "ЛіМе" ад 20.09 г. Сяргей Далідовіч: "Хто не з намі, той супраць нас?" Во яшчэ адзін жажлівы (а можа, усвядомленая

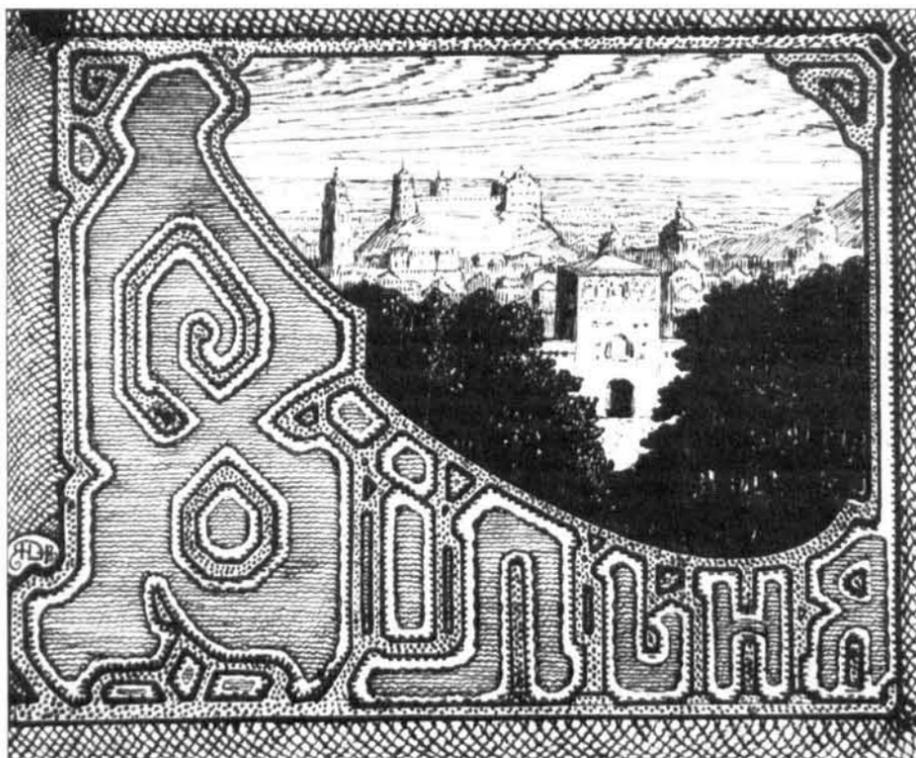

рамлівы, для яго архіважна што і як іншыя скажуць. Узусім юным Валодзевым узросце надрукаваў яго першыя апаваданні У. М. Дамашэвіч у "Маладосці". І сёння яны, праз дзесятак гадоў здаюцца не бліжэй. А больш таго: бачна, што пісаў чалавек здольны (не я, іншыя так кажучы, хто перачытваў). І раптам адзін "мэтр" ці то не чытаючы, як след, ці па якой іншай прычыне падрэзаў крылы юнаму творцы на самым узлёце, надзеі нават не пакінуў (умеём!).

Як знік Валодзя. Знешне спакойны Гардзеі, які пэўны час вёў у "Маладосці" прозу пастаянна казаў: "Хлопцы, дзе знік Гаўрыловіч?"

Ды нідзе не знік. Ігар Валасевіч, добры, у многім самабытны прэзаік, якога не прынялі ў саюз, бо нібы стары, аднойчы вярнуўшыся з камандзіроўкі з Жыткавіцкага раёна, сказаў: "Знайшоў Гаўрыловіча!" І нас туды неўзабаве павёз. І, амаль праз дзесяць гадоў казалі мы Валодзю: "Пішы, хлопча!" Прызнаюся, казалі гэта "Пішы хлопча!", чужое, якое з нейкага часу стала нашым маладосцеўскім. Што да мяне асабіста, дык ім, гэтым: пішы, хлопча, мяне некалі абнадеіў і ўсцешыў, як, ведаю, і шмат каго іншых колішні галоўны рэдактар "Мастацкай літаратуры" Павел Андрэвіч Місько. Тады, помніцца, ён "прычэсваў" маю першую кніжку перад наборам "На ўзбярэжжы радасці" і была ў гэтым надзея. І паэт Уладзімір Паўлаў, тады ўжо аўтар узорнай для мяне аповесці "Яжэліха", і мой рэдактар, паэт, гумарыст Рыгор Яўсееў, паведамляючы, што мне, пачаткоўцу, пакінулі тыраж у 12000 казalı: "Місько падтрымаў: трэба!" Таксама, у тую нашу зусім не афіцыйную, без камандзіроўкі паездку ў Жыткавічы да Гаўрыловіча мы казалі Валодзю: "Давай твора. Завязем у рэдакцыю..."

Кажу гэта не для таго, каб пахваліцца перад іншымі, якія мы харошыя. Тым больш, не я так Валодзю казаў, а іншыя, а каб засведчыць: такая зычлівасць старэйшых да маладых заўсёды прысутнічала ў нашай літаратуры. Што да майго ўласнага вопыту, калі ўжо так, дык, ніколі не забуду як некалі ў той жа "Маладосці", куды я зайшоў ужо другі раз і прынес апа-

каныя краявіды! Натуральна, на большасці з іх – Язэп Драздовіч. Вось ён з маці і братамі Кастусём і Геранімам. Дзісна, 1907г.; у форме жаўнера 188-га палкаізіі, дзе вучыўся на фельчара пры вайсковым шпіталі. Саратаў. 1911 г.; настаўнік Менскай беларускай гімназіі. Камароўскае прадмесце, 1920 г. (нават уявіць нялёгка, бо цяпер Камароўка – ледзь не цэнтр горада!); на святкаванні Купалля. 1925 г., Я.Д. сярод выкладчыкаў і вучняў Глыбоцкай школы. 1925 г.

Уласна рэпрадукцыі з твораў мастака размешчаны ў чатырох раздзелах – “Графіка. Акварэль”, “Жывапіс”, “Маляванья дываны”, “Пластыка”.

Першы з іх – самы вялікі паводле аб’ёму. Надзвычай цікавыя тут напрацоўкі мастака ў кніжна-часопіснай графіцы. Гэта праект аздобы газеты “Наша Ніва”, вокладка “Першага беларускага календара на 1910 г. выдання “Нашай Нівы”, а таксама віртуозна-лаканічная вокладка кнігі паэзіі Канстанцыі Буйло “Курганная кветка”. Архітэктурныя эцюды 1915-1916 гадоў німала не

поліс”, “Трывеж. Панарама Месяцавага горада”, “Артаполіс. Горад пацаў” і іншыя, да якіх прымыкаюць сваёй прасветленасцю і сімвалічнай значнасцю “Руіны Наваградскага замка”.

Пластыка Язэпа Драздовіча – гэта пераважна рэзь па дрэве, нярэдка з паліхромнай падмалёўкаю. Тут досыць выразна прасочваюцца два накірункі. Першы – партрэты сваякоў: маці, братоў Баляслава, Кастуся, Стафана і блізкіх па духу людзей: Янкі Пачопкі, Антона Грыневіча, а таксама аўтапартрэтныя выявы. Другі – відэочнае даследаванне беларускай народнай і касцельнай і драўлянай скульптуры: “Святая”, “Арханёл”, “Анёлы”, “Маці Божая з дзіцем”.

Завяршае альбом-манаграфію неабходны для спецыялістаў і досыць поўны навуковы апарат – рэзюме на ангельскай, нямецкай і рускай мовах, поўны каталог твораў на беларускай і ангельскай мовах, а таксама бібліяграфія.

Чаго ў гэтым выданні нестася, дык гэта Драздовічавых дзённікавых запісаў ці хаця б урыўкаў з іх – ягоных найцікавейшых разваг пра жыццё, пра

СУЗІРАННЕ ЯЗЭПА НАРЦЫЗАВІЧА. СЯБЕ, АЙЧЫНЫ І СУСВЕТУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

ўздым у Беларусі на пачатку мінулага стагоддзя, а таксама складаная палітычная і грамадска-культурная сітуацыя ў тагачаснай Заходняй Беларусі.

Удачыненні да мастака нярэдка выпадае выкарыстоўваць прыметнік “першы”. Язэп Драздовіч стаўся заснавальнікам гістарычнай тэматыкі ў беларускім выяўленчым мастацтве, а таксама распачынальнікам Скарыніяны – менавіта яму належаць першыя творы, прысвечаныя ўсходнеславянскаму першадрукару. Ягонья жывапісныя і графічныя серыі “Жыццё на Сатурне”, “Жыццё на Марсе” і іншыя адкрылі ў беларускім мастацтве касмічную тэматыку.

Вынікам бясконцых падарожжаў і нястомнага вывучэння айчынай культуры сталі графічныя серыі і альбомы “Вільня”, “Гальшаны”, “Глыбокае”, “Крэва”, “Ліда”, “Любча”, “Меднікі”, “Наваградка”, “Трокі” ды і іншыя.

Паглыбленае вывучэнне гісторыі прывяло творцу і да навуковых вышукаў. Ён прымаў удзел у раскопках некаторых археалагічных помнікаў, зрабіў мноства фальклорных запісаў, актыўна супрацоўнічаў з Віленскім беларускім музеем імя Івана Луцкевіча і з Беларускай акадэміяй навук у Мінску. І яшчэ адна адметная грань у творчасці Я. Драздовіча – гэта маляванья дываны, у якіх праявіліся найлепшыя якасці творцы ў дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве і ягоная арганічная павязь з народнымі традыцыямі.

Захапленне ж нацыянальнай гісторыяй і касмічнай тэматыкай знайшлі свой арганічны працяг у літаратурнай творчасці. У 1924 годзе Язэп Драздовіч пачаў раман на гістарычную тэму “Гарадольская пушча”, а ў 1931 напісаў і праілюстраваў уласнаручнымі гравюрамі навукова-папулярную працу па небазнаўстве “Нябесныя бегі”. Адметнае слова сказаў творца і ў паэзіі, а летапіс жыццёвага і творчага шляху, а таксама самыя патаемныя думкі даверыў ён дзённікавым старонкам.

Але ж альбомы па мастацтве прызначаны найперш на тое, каб іх глядзець. Глядзець, здзіўляцца і захапляцца. А здзіўляцца і захапляцца ёсць чым. Узяць хаця б фотаздымкі, размешчаныя ў той жа прадмове. Якія шляхетныя, высакародныя абліччы, якія неча-

саступаюць аналагічным замалёўкам геніяльнага каталонца Антонія Гаўдзі, а “Вогнішча” і вокладка зборніка “Струны” з прысвячэннем кампазітару А.Грыневічу маглі б паспрачацца ў выкшталцонасці з графікаю знакамітага чэха Альфонса Мухі. Уражваюць варыянты краявідаў “Стадолішча” з рознай ступенню стылізацыі, найвышэйшая ступень культуры апрацоўкі аркуша ў далікатным маляванні тушшу пяром. Ну а беларускія пачатку мінулага стагоддзя маюць, акрамя ўсяго, і неацэнную дакументальную каштоўнасць. Свет даўніны адкрываецца ў гістарычных узнаўленнях партрэтаў беларускіх князёў. Трагічна і разам з тым побытавабудзённа гучыць аркуш “Смерць брата Гераніма”, як старанна і з любоўю намалёваная ўспрымаюцца этнаграфічныя замалёўкі з серыі “Пішчына”. Ну а малюнкi з бясконцымі цэрквамі, званіцамі, замчышчамі і замкамі, вежамі, міжвулічнымі крыжамі, капліцамі і вёскамі і не назавеш інакш як патрыятычным мастакоўскім подзвігам! Нават, здавалася б, фантастычных сатурнянскіх і марсянскіх краявідах Драздовіча, у ягоных хвойнікавых пальмах з лёгкасцю згадваюцца і працываюцца беларускія абрысы і матывы. І мімаволі тут напрошваюцца параўнанні не на нашу карысць. Замалёўкі партрэтаў Троцкага замка канца дваццятых гадоў мінулага стагоддзя мімаволі выклікаюць у памяці ягоныя цяперашні, “паштовачны” лоск і дагледжанасць, якія здолелі надаць замку летувісы.

І хіба творчасць Драздовіча не блізка па маштабе здзейсненага і задуманага спадчыне Велеміра Хлебнікава?! Хіба ж ягоная мастакоўская асоба, калі весці гаворку пра “касмiчны” жывапіс і графіку, саступае постаці ягонага сучасніка (Міколы Чурлёніса), якога, калі пакарыстацца модным сёння словам, здолелі як след “раскруціць” нашыя суседзі-летувісы?! А калі пакінуць убаку няспраўджаныя амбіцыі ды гістарычныя крыўды, дык Драздовічавая сімвалічна-алегарычная і амаль плакатная “Пагоня”, аздобленая заклікам “VIVAT ALBARUSSIA LIBERTA”, і сёння гучыць надзвычай надзённа. Як мара пра гарманічнае і дасканаласць грамадства ўспрымаюцца касмічныя палотны мастака “Касма-

к. БУЙЛО

КУРГАННАЯ КВЕТКА.

творчасць і пра мастацтва. А ўспрымаліся б яны тутвельмі арганічна.

Творы Драздовіча, адлюстраваныя ў альбоме, захоўваюцца сёння ў Нацыянальным музеі Летувіскай Рэспублікі, Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, Нацыянальным Мастацкім музеі Беларусі, у Музеі старажытнай беларускай культуры НАН Беларусі, у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі, у Музеі Якуба Коласа, у гісторыка-культурным запаведніку “Заслаўе”, у іншых зборах і фондах, а таксама ў прыватных калекцыях. Альбом гэты – важкая цагляна ў помнік выдатнаму сыну беларускай зямлі.

Наступнай і вельмі патрэбнай магло б стаць стварэнне музея Язэпа Драздовіча ў нашае сталіцы. Тым болей, што месца для яго ўжо прадвызначана камернай скульптураю Ігара Голубева, што стаіць у Траецкім прадмесці. Адна з камяніц, хай сабе й невялікая на 6-7 залаў (Графіка, Акварэль, Жывапіс, Маляванья дываны, Пластыка, Літаратурная і навуковая дзейнасць) магла б арганічна нанізацца на экскурсійныя і турыстычныя маршруты па беларускае сталіцы.

Што ж тычыць распачатае серыі “Мастакі Беларусі”, то хочацца верыць, што ў ёй неўзабаве пабачаць свет манаграфіі “Фердынанд Рушчыц” ды і іншыя, якія належна і годна рэпрэзентуюць залаты фонд нашага выяўленчага мастацтва.

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

ЧОРНАЕ НАКАНАВАННЕ!..

Драўляная маска макондэ з Мазамбіка (музей Ліндэн, Штутгарт) вельмі падобная на аблічча Пушкіна, Аляксандра Сяргеевіча, — у бліжнім пакаленні парастка ад афрыканскага дрэва... Голас крыві...

І ці не голас наканавання, бо: як мішэнь — кругамі — упрыгожанне, што аздабляе маску, — між вачэй, над пераноссе... Такія ж у яе дзве "мішэні"-завушніцы і яшчэ адна — на барадзе... А разам усе яны, калі глядзець на маску, утвараюць своеасаблівы крыж. І з-за яго ці на фоне яго, — Пушкін... Такое містычнае падабенства...

Чорны крыж Пушкіна?..

Яловыя выварачы якраз і служыць надзейным сховішчам, пад іх навесам — выдатныя ўмовы для ваўчынага жылта: засяляй — і пладзіся.

P.S. Згадаем яшчэ — як аргумент — верш выдатнага латышкага паэта Яна Райніса "Зламаныя сосны", — непакорныя сосны Балтыкі:

*Зламаў выносныя сосны ўраган.
На дзюнах стаялі — мора ў нагах.
Хацелі, гордыя, у далі зірнуць,
Не ўмелі хавацца і спіны гнуць...*

(Пераклад Рыгора Барадзіна).
Зламаныя сосны, сімвал нязломнасці. Нязломнасці духу, нязломнасці памкнення да свабоды...

Здаецца, тут можна паклікаць на падмогу і паэтычны вобраз з верша Аркадзя Куляшова:

*А што, як зямлю нашу выпускаць
з рук*

Сасна і бяроза?..
Бачым: не толькі сасна трымаецца за зямлю, але, тым часам, і саму зямлю трымае ў сваіх руках, аберагаючы

Знікла музыка, — і дзякаваць богу, сказаць бы... Але... але зніклі і дзеці: лецішча пуставала, — яно ж, па беднасці нашай...

У чыгуначнікаў жыццё не замірае, — тыя багацейшыя, выходзіць... Нават і рамонт зрабілі, падфарбавалі ўсё... О — і шылда новая... І чытаю... а дзе ж маё ўлюбёнае — "цэнтар"? Ёсць, ды ўжо не тое самае, ужо: "цэнтр" — усё правільна, бо па-руску. І "чыгунка" знікла — ёмкае слова, у якім і памяць яшчэ жыла — гукавая — пра чухканне паравоза з гонкімі гудкамі. З'явілася: "железная дорога"...

Засаромелася "беларуская чыгунка" свайго слова?.. Як бывае з тымі, для каго беларуская мова з'яўляецца і рабочай і моваю звычайных — будзённых і штодзённых — зносін: апынуўшыся ў больш-менш людным асяроддзі (у транспарце, у краме...) раптам пачынаюць яны, калі іх двое, ужо не размаўляць, а ледзь не перашэп-

Васіль ЗУЁНАК

ЭЦЮДЫ

ў літаратурна-лінгвістычных колерах

КАРАНІ

Ёсць у Чэхава цудоўнае апавяданне "Белалобы", — цудоўнае сваёй псіхалагічнай насычанасцю: "характары" двух, так бы мовіць, прадстаўнікоў жывёльнага свету — старой, умудронай драпежніцкім досведом ваўчыцы і п-дзіячы наіўнага і цікаўнага шчанюка — выяўляюцца па-чалавечы каларытна, дэталёва, пераканаўча і дакладна, што становяцца ў дастойным шэрагу літаратурных герояў, узорам класічных вобразаў...

І ёсць у гэтым апавяданні адзін штрышок, які не дае мне спакою вольна ўжо ці не больш паўстагоддзя, — выклікае нязгоду, скажам так... "...го-да три назад во время сильной бури вывернуло с корнем высокую старую сосну, отчего и образовалась эта яма" (у якой жыла ваўчыца з ваўчанятамі)... Колькі б ні перабіраў я ў памяці лясных бураломы, павалаў і завалаў — ніяк не магу прыгадаць сасновую выварачы...

Не-не, не тое што веры не даю Антону Паўлавічу: магло быць... Ураганы ды смерчы і не такое ўтварыць здольныя... Але ж — сосны... Можна, хто і бачыў калі, можа і яму, Чэхаву, на вочы трапілася такая? Можна... А ў мяне — ну, проста, душа не ляжыць, каб пагадзіцца...

Вясковыя хлапчукі знаюць: якія хвацкія, калі асцярожна выцягнуць з пясчанай зямлі, атрымліваюцца бізунны з каранёў маладой сасенкі, — метраў пяць-сем, не меней. А калі гэтакія "каранёвая сістэма" ўваквуецца? Хто ездзіў па дарозе ў сасновым бары, помніць, па якіх пакручаных, вузлаватых, нязрушаных каранях дрогга скачуць колы фурманкі. А на старых вырубках: не даводзілася карчаваць сасновыя пні — смалікі на распал, на падтопку, а то і на паліва, ці нарыхтоўваць матэрыял для смалякурні? Паспрабуй-тка выбавіць з зямлі, вывернуць, вырваць з глыбіні галоўны, стрыжнявы карань сасны... Ого! — колькі поту пралеш, падкопваючы ды падважваючы яго вагаю... Сапраўдныя ж прамыславікі ў такіх выпадках дынамічныя "шашкі" выкарыстоўваюць...

А вы кажаце — выварачы: з такімі каранямі (нагадваю: да дзесятка метраў у радыусе) сасна хутчэй зламаецца, чым "вывернецца". Так яно і бывае звычайна...

Вось елка — тая падае пад націскам ветру, падае з вывернутымі каранямі, прыхапіўшы добры лапкі прыствольнай імшанай глебы, утвараючы згаданую выварачы з ямай-лаўжом пад ёю. Такія карані ў елкі — не надта доўгія, не раскідзістыя і не глыбінныя, а верхавыя: вільгаці ім хапае, не трэба, высільваючыся, здабываць ды шукаць яе, бо расце ельнік па мясцінах нізінных, добра ўвільготненых...

і ратуючы, — такая моц у яе каранях!..

НЕПАЎТОРНАСЦЬ

Мастацтва было свабоднае да таго часу, пакуль яно гаварыла воляю — голасам, прароцтвам, іменем — багоў (час першабытны, першародны, час Антычнага росквіту). Потым яго "прыручылі", навучылі абслугоўваць. І яно само пачало старанна вучыцца гэтаму — вынаходзіць, "спасцігаць" сакрэты майстэрства, шляхі "акупацыі" душы...

Дэкларацыйным апагеям на гэтым "фронце", пэўна, сталася Ленінская "Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура" — звод рэкамендацый, як служыць... У тым нявольніцкім фрэнчы мы пахаджаем і сёння, — хто б і як не крычаў у свеце аб сваёй незалежнасці, — чалавечай і мастацкай...

І ўсё ж: геній чалавечтвы (у яго сутнасным праяўленні: ствараць, — не падмяняючы Бога, а каб наблізіцца да Яго, узвысіцца духам яшчэ тут, на зямлі, зліцца з Яго веліччу, — творча ўзнаўляць мастацкую мадэль свету) ніхто і нішто не можа ні скарыць, ні спыніць. Такая Боская воля: быць у вечным руху, у развіцці, у празе дасканаласці чалавечай, прасвятляючы душу існасцю Яго...

Мастацтва, калі яно сапраўднае, калі яно — не рамесніцтва (паводле згаданых рэкамендацый), што выдае сябе за мастацтва, — не можа быць не новым, як не можа быць не новым кожны чалавек, творца гэтага мастацтва. Гэта яго душа, яго свет — а ён непаўторны, ён адзінкавы ў Боскім выяўленні...

І ў гэтай непаўторнасці — свабода.

ПОЎНАГАЛОССЕ

Больш трыццаці летаў з вёснамі і воснямі, здаралася — і зімой, хадзіў па гэтай дарозе. Калі быў пры службе, то выпадала і двойчы: з Лысай гары да электрычкі і з электрычкі да Лысай гары. І заўсёды з замілаваннем і добрай усмешкай чытаў: "Дзіцячы аздараўленчы цэнтар Мінскага аддзялення Беларускай чыгункі". Падабалася мне гэтае: "цэнтар" — поўнагалоссе, замацаванае на шыльдзе невядомым мастаком, — наасуперак зацверджаным нормам арфаграфіі з гэтакім кароткім, здушаным рыканнем: "цэнтр"... Поўнагалоссе, якое маўкліва і выгодна радавала пасля галаваломнага і бесперапыннага (пэўна, заядлы меламаман быў у кіраўніках) гарланія ў суседнім дзіцячым лецішчы двух рэпрадуктараў — каб з двух бакоў узяць у "шлягерныя ціскі" малых слухачоў-пакутнікаў...

Так было... Ды апошнім часам тутэйшыя парадкі здорава памянліся.

твацца між сабою, прыглушваюць, прыніжаюць голас, як бяючыся роднага слова, прыглушваючы і прыніжаючы тым самым сваю беларускасць, сваю нацыянальную годнасць... А тыя, што ў "асяроддзі" — таксама ж беларусы! — пачынаюць са здзіўленнем альбо з паблаглівай усмешкай пазіраць на "шаптуноў"... А хто-небудзь незадаволен, але з веданнем справы яшчэ і буркне суседу: "националисты..."

А калі б не гэтак — а калі б у сумоўі з тымі двума загаманіў увесь гэты аўтобус ці гэтая чарга, замаганіла вуліца, школа, універсітэт, горад... І ўсе па-беларуску, і ўсе з годнасцю... Па-гаспадарску, а не з тым прыніжэннем, што мова беларуская не варта і не здольная "ахапіць" і "данесці" ўсю "веліч дум", народжаных у некаторых галовах... Не з пагардлівым, грэблівым прамаўленнем "на мове" асобных фраз, каб штосьці прынізіць, з кагосьці пакпіць (а праўду кажучы, слова наша ох і войстрае ў гэтым сэнсе!), а з дзяржаўнай мудрасцю і ўсведамленнем сказанага калісьці вялікім польскім паэтам, нашым земляком Адамам Міцкевічам у лекцыі студэнтам Каллеж дэ франс, што мова беларуская надзвычай гарманічная, багатая і мілагучная, з самымі старажытнымі славянскімі каранямі...

Калі ж, калі заговорым мы, беларусы, па-беларуску, — паўсюдна і на поўны голас? Калі наступіць яно, беларускае поўнагалоссе?..

ЛЯЦЕЛА ЗЯРНЯТКА...

Дзень быў ціхі, бязветраны. Такія бываюць звычайна ў канцы жніўня, калі і ў людзей, і ў птушак, ды і наогул у прыродзе, наступае часовае адчужэнне ад прыпарнага клопату: у адных ад жніва, у другіх — ад завіхан-

няў ля гнязда, каб накарміць ды паставіць на крыло ўежлівае патомства.

Ніхто не шастаў, не мітусіўся. І ў гэтай нерухомай цішыні раптам аб'явілася штосьці лятучае. Не сказаць, каб жывое, але як жа яно тады без ветру? — ляціць сабе і ляціць... Можна, павучок які? Бываюць такія асеннія падарожнікі. Але таго адзінага павучка няма — і толькі... А гэты — бачна ўжо, бо добра наблізіўся — увесь у гэтакіх бліскучых павучках, але тырчаць яны бышчам шорстка натапыраныя, вожжыкам. І чорненькая крапінка амаль мікраскапічна высвечваецца ў самым цэнтры гэтага "вожжыка"... Цяпер ужо ясна: зярнятка нейкае. Накшталт дзыхаўцавага. Толькі ў таго "апярэнна" для палёту — парашуцікам, а тут — паўсцінкі пухірыкам, ва ўсё бакі...

Тым часам лятунчык, параўняўшыся са мною, ужо і аддаляцца пачаў. Ну што ж — хай ляціць, — я чапаць яго не стаў, хоць, можа, і пустазелле якое нясе ў агарод. Але ж гэтак прыгожа ляціць... То і няхай сабе...

Толькі тое падумаў — а ён: тут-як-тут — вяртаецца. І зноў жа гэтак плаўна, роўненька — не думаючы ні зніжацца, ні ўзлятаць вышэй...

О то ўжо яшчэ цікавей: з чаго б гэта ён? — і што прымусяла яго вярнуцца? Якая вятрычка? Які скразнячок?.. Няма і ў паміне ні таго, ні другога, а ён такія развароты робіць...

І ўсё ж... І ўсё ж, здаецца, адгладку падказалі кветкі. Пэўна, трымала яго ў стане той, ледзь не касмічнай, бязважжасці клумба асенніх астраў, гэтых зямных зорак восені (хто не знае: "астра" ад грэчаскай astron — "зорка"). Над ёю якраз (ды не над адною, а над цэлым сузор'ем!) і планіраваў лятунчык. З усіх бакоў была ўжо голая зямля — а тут: самая квецень. Яе дыханнем і жыў ягоны палёт, трымалася вышыня. Бо, сапраўды: нека адхіліўся ён крышачку ад клумбы і ціха пачаў асядаць... Тут я і падабраў яго. І ў карабочак асцярожненька палажыў (ці пасадзіў?). Не таму што пустазелле, а каб спытацца ў людзей: чыё гэта зярнятка такое разумнае?..

Выявілася: бадзякова... Што ж, бадзяк дык бадзяк. Не баяк... Той самы "татарнік", з жыццёстойкасцю якога параўноўваў Леў Мікалаевіч Талстой у "Хаджы-Муратце" характар каўказскага горца, чачэнца: "Какая, аднак, энергія і сіла жыцця... Как он усиленно защищал и дорого продал свою жизнь..."

«...А ПАЛУБЫ НЕТ...»

Само па сабе, на пачатку, пры зараджэнні сваім, слова было вобразам. З часам, набыўшы абагульняльны сэнс, намінацыйную функцыю, зрабілася яно эмацыянальна нейтральным, "выпраменьваючы" толькі інфармацыю. Аднак сэнсавая зарадка яго, як энергія атама, "спіць" да пэўнай пазіцыі, да моманту ўзнікнення "крытычнай масы": у нейкі момант яна ствараецца — і вынікае выбух...

Спакойная, апавядальная танальнасць песеннага тэксту: "На палубу вышел — соннаўня ўж нет, в глазах у него помутилось..." — разгортваецца ў поўнай годзе з музычным ладам баладнай песні — разгайданай марской прасторы: у вусцішнай хадзе храмометра смерці — рытмы пачуцця трагічнай асуджанасці...

Не да месца гаварыць аб паэтычных прыёмах у такіх выпадках. Ясна: словы тэксту адэкватныя спакою небыцця, прынамсі, яго прадчуванню...

А вось нехта ўзяў і парадаксальна перайначыў, памяняў усяго адно слова, як бы пасмяяўся, няхай сабе і не да выпадку, — і выбухнуў той "парадокс" энергіяй паэтычнага вобраза: "На палубу вышел — а палубы нет, в глазах у него помутилось..." І куды таму "соннаўня нет" да "палубы нет"... асабліва, калі ты выйшаў на яе... Адно слова — а як перавярнула ўсё... Які абрыў, які абвал у бездань...

Во гэтак і гаворыць паэзія — у моманты, непадуладна прозе жыцця... Слова выбухае...

"Паэзія павінна быць, як дынаміт", — любіў жартам паўтараць паэт Мікола Аўрамчык, — тоячы пад гэтым сур'ёзна і глыбокі сэнс...

СУЧАСНЫ РАМАН-МІФ

а ў іх актуалізацыі для сённяшняга моманту. Такія вобразы адлюстроўваюць і трагічнасць нацыянальнага светагляду, і трагізм асабістага лёсу паэта: "Калі краты распілаваць, // атрымаецца шэсць крыжоў. // Калі шэсць начэй не спаць, // а бадзяцца адно з нажом, // рукі выберуць крыж — не нож, // і таму не паўтары // святатацтваў маіх, нябож, // каб не каецца на алтары," — чытаем у другім вершы, які яшчэ раз нагадвае, што выбар, зроблены Сысом — на карысць святла, а права на сумненні — неад'емнае права мастака і асобы. "А хто не верыць, ведайце, Багрым пачаў з кажана, скончыў жаўрукамі..." Паступова кажаны сысовага сэрца перакідаюцца птахамі, а сам ён вяртаецца да нас праз кнігу, і не шэкспіраўскім бланам, а сляпым правідцам, які збіўся з дарогі.

Я думаў,
вершы мае відушчыя,
аж пакуль не аслепнуў сам
ад маланкі самім жа пушчанай,
я гарэў, як бязбожны храм,
сам сабе я ў ім здаўся богам,
адпуская сам сабе грахі —
грызла ганак, вяла дарога
зноў на д'яблавя кругі,
ад яго я вяртаўся ў поўсці
і калі цалаваў свой крыж,
ён адбіткам жахлівым помсціў,
бы люстэрка ці д'яблаў віж,
і тагды я складаў малітву,
можа ў соты свой самасуд,
той малітвай, нібыта брытвай,
сашкрабаў у адчай бруд,
і ў адчай я рэзаў вочы,
і жахаўся крыві сваёй,
і жагнаўся — набожна, тройчы, —
і агідны жывёльны лой
з гострай брытвы маёй малітвы,
быццам гной, патыхаў маной...

"Самасуд" — усё сысова жыццё ў літаратуры. Яго чалавечы лёс — незаздросны. Але пазычынае жыццё, прамільгнуўшае маланкай — узорнае, шчаслівае ў вачах пазычных спадкаемцаў, якія сэрцам прымуць слухнасць паэтавай заўвагі: "Ёсць агідныя словы... Агідных паэтаў няма".

"Сыс" — найлепшая паэзія для нялепшых часоў.

Ганна КІСЛІЦЫНА

НАВЕДАЛІ ВАЙСКОЎЦАЎ

Даўно заўважана: у вайсковых падраздзяленнях рэспублікі пісьменнікаў, ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны сустракаюць вельмі гасцінна: і прымаюць, і слухаюць іх расказы аб гераічным мінулым Радзімы, творчасці з асаблівай паважлівасцю і цеплынёй. На вялікі жаль, усё менш і менш побач з намі нашых старэйшых таварышаў па пры... Ды і не кожны з іх сёння мае магчымасць па стане здароўя выязджаць да сваіх удзячных чытачоў, выступаць перад імі.

Менавіта таму выступленне Уладзіміра Федасеенкі, удзельніка партызанскага руху на Гомельшчыне, празаіка, аўтара некалькіх раманаў, перад шматлікай аўдыторыяй палка сувязі з'явілася прыемным падарункам маладым абаронцам Радзімы.

Уладзімір Федасеенка раскажаў аб сваім баявым юнацтве, прыгадаў цікавыя эпизоды з жыцця і дзейнасці народных мсціўцаў.

З такой жа цікавасцю слухалі сувязісты і Уладзіміра Карызну — аўтара тэксту гімна Рэспублікі Беларусь. У зале гучалі песні на словы паэта.

На пачатку гэтага месяца група літаратараў у складзе старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў — Алеся Пашкевіча, Уладзіміра Карызны і Яўгена Каршукова правялі літаратурную сустрэчу ў вайскавай акадэміі.

У заключэнне гутаркі Алесь Пашкевіч падараваў спадарам-вайскоўцам кнігі.

Я. ІВАНОЎ

Раман Віктара Казько "Бунт незапатрабаванага праху" — адзін з найскладанейшых і адметных твораў у сучаснай літаратуры. Увогуле, прывабнасць прозы гэтага пісьменніка праяўляецца, напрыклад, у жаданні амаль пастаянна спасылацца на думкі і развагі аўтара, але пры гэтым часта не абыходзіць адным-двума сказами, бо цытаваць творы Казько няпроста: "заўсёды нешта абрываецца па-жывому..." (Т. Грамадчанка). Блізкае нам адчуванне знойдзем і ў артыкуле Г. Мігай "Больш бунту" ("ЛіМ", 2001, 13 красавіка), які вельмі цікавы выкладам думак аўтара. Аднак, мы мусім звярнуць увагу на тыя моманты, што падаюцца нам спрэчнымі. Па-першае, "нелінейная кампазіцыя" (Конан У., Званарова Л., "Наш сучасны", 1987, № 11) была ўласціва ўжо "Хроніцы дзетдомаўскага саду". На структуру гэтага рамана меў уплыў прынцып арганізацыі мастацкай прасторы, якая адпавядае міфалагічнай, з сакральным цэнтрам хаты і саду. Па-другое, думка пра жанр "Бунту..." як "рамана-светаадчування" небеспасадкавая і, безумоўна, мае права на існаванне. Але, трэба зазначыць, аўтарам цытаваны, прыведзены Г. Мігай, з'яўляецца І. Афанасьев ("Польмя", 1988, № 7), які так вызначыў жанр "Хронікі...".

Невыпадкова мы вяртаемся менавіта да гэтага рамана. Твор быў "межавым" у творчай эвалюцыі В. Казько і ўзнік у выніку пошуку новай эстэтычнай структуры, у якой ён змог бы найпаўней рэалізаваць уласны ідэяна-мастацкі досвед. На нашу думку, "светаадчуванасць" (у значэнні, прапанаваным І. Афанасьевым) — спецыфічная рыса ўвогуле творчасці пісьменніка 90-х г.г., якая ў "Бунце..." праявілася найярчэй.

І ўжо абсалютна дакладнай і справядлівай лічым думку Г. Мігай пра ўзнікненне ў беларускай літаратуры зусім новай сінтэтычнай формы. На наш погляд, "Бунт незапатрабаванага праху" з'яўляецца раманам-міфам. Гэта мы паспрабуем даказаць, супаставіўшы твор В. Казько з раманам Г. Маркеса "Сто год адзіноты", бо вывучэнне міжлітаратурных кантактных сувязяў дапамагае ўбачыць эстэтычную адметнасць і самабытнасць нацыянальнага мастацтва. Ды і прычыны для такіх паралеляў ёсць. Казько ў беларускім літаратурнаўстве даўно лічыцца "беларускім Маркесам".

Міфалагізм абодвух раманаў мае двухпланавы характар, што выяўляецца ў інтэлектуальным спасціжэнні "двайнай" свядомасці чалавека і ў складанай дынаміцы суадносін часу і прасторы, жывога і мёртвага, памяці і забыцця і другіх універсальных катэгорыяў. Маркес праз створаную ім мастацкую мадэль гісторыі сямейнага роду Буэндыя падае гісторыю чалавечай свядомасці — ад міфалагічна-цэласнага ўспрымання да індывідуалістычна-адчужанага. На думку Казько, міфалагічнасць мыслення — прыроджаная якасць, што існуе заўсёды. Празаік паказвае трансфармацыю свядомасці чалавека пад уплывам часу, што апынуўся ва ўладзе бальшавіцкай імперыі. Кампазіцыйна падпарадкаваўшы падзейную гістарычна-палітычную канву філасофскаму, мастацкі сімвалічна ўзнавілі светаўладкаванне, у аснове якога ляжыць грэх разладу (Маркес) і грэх атаясамлення чалавека з Богам (Казько).

Самай страшнай хваробай мінулага веку, людскай і сусветнай свядомасці пісьменнікі вызначаюць адзіноту. Іх погляд роднасны экзістэнцыяльнаму, паводле якога яна — трагічнае наканаванне ўсяму чалавецтву. У творах побач з ёй кантрапунктам гучыць тэма ўяўлення. У гэтай сутнасці якасці міфамыслення празаікі бачаць магутную творчую сілу, якая ўпрыгожвае свет. Але пагарджанне адрозненнем імавернага і неверагоднага прыводзіць да гібелі, на чым і фіксуецца ўвага ў раманах.

У Казько адзінота запаланне раманаў атмасферу з самага пачатку. Яе мастацкая інтэрпрэтацыя грунтуецца на міфалагічна-рэлігійнай традыцыі пустэльніцтва, асабліва моцнай у кельтаў, пашыранай у хрысціянскім вучэнні, абжытай літаратурай (вобраз рабінзанады). Вялікі сэнс гэтай з'явы ў тым, што адспанёная ад свету душа навучаецца быць пільнай і відущай, здольнай

спасцігаць законы зямныя і касмічныя ў іх адзінстве. Не дзіўна, што Георгій "усведамляючы, што навокал яго на светлавых гады, да бясконцасці прасцёрта адзінота", усё ж "здолеў злучыць, паднаць усе гэтыя часы". У адрозненне ад калумбійскага празаіка, В. Казько разглядае самоту сучасніка яшчэ і як ачышчэнне, праз якое ён павінен прайсці, каб вярнуць цэласнасць жыццядачування.

У XX ст. чалавека якраз і пазбаўлялі ўмення слухаць сябе і Сусвет і ўвесь час змушалі яго да калектыўнага існавання. У ім адсутнічала чалавечая рэфлексія, бо "змагання і перамога — доля і лёс калектыву". Стаўка рабілася не на магчымасць рэалізацыі творчага пачатку асобы, а на падаўленне яго. Як і ў Маркеса, у Казько адзінота ёсць адчужэнне чалавека ад самога сябе, сваёй духоўнай існасці. Але беларускі пісьменнік падыходзіць да яе разумення з іншых пазіцый: яго цікавіць не індывідуальная і грамадская, а зямная і боская іпастасі ў чалавеку. Пасля страты духоўнага паразумення падсвядомасць выгадала монстра, што паказана ў творы Казько, ці "дзіця са свінным хвосцікам", якое ў канцы маркесавай кнігі адкрыта названа калумбіядам "міфалагічным монстрам". Узровень свядомасці чалавека настолькі нізкі, што "цікаўнасць адно да аднаго толькі цялесная". У Маркеса пра гэта сведчыць міфалагема інцэсту.

Галоўная небяспека хаваецца ў тым, што ігнараванне праўды і канкрэтыкі рэальнасці пагражае ўзнікненнем сацыяльных міфаў, якія выкарыстоўваюцца ў якасці афіцыйнай прапаганды хлуслівай дзяржаўнай палітыкі, ствараючы культ ідалапаклонства прывіднаму. Яны ж атручваюць памяць. Асабліва блізкая нашаму нацыянальнаму вопыту маркесаўская карціна-фантазмагорыя расстрэлу забастоўшчыкаў. Іх жыццё, кажучы ўжо словамі В. Казько, стала "прахам незапатрабаваным", таму што смерць рабочых афіцыйна адмаўляецца, а людзьмі прымаецца хлусня. У першы раз пра бездаказнасць перад жыццём макондаўцам нагадала эпідэмія соннай хваробы, што была знакам страты гістарычнай памяці. Але падараваны часам шанс пазбегнуць сваёй гібелі не быў імі выкарыстаны: мінулае і мёртвыя былі забытыя яшчэ раз забыццём. І гэта ўрок і перасцярога сёння найперш беларусам, свядомасці якіх адкрылася неафіцыйная праўда пра жахліваю савецкую рэаіснасць — Курapatы і сіблагі.

Тэма "незапатрабаванага праху" (бяспамяцтва і яго выніку — распаду душы жывога чалавека на атам, як гэта адбываецца з ёю, па сучасных навуковых гіпотэзах, пасля смерці) раскрываецца беларускім празаікам шырай і глыбей. Яна была актуальнай для нацыянальнага жыцця заўсёды.

В. Казько раскрывае д'ябальскі характар бальшавізму. Моц зла празаік бачыць "у непазначанасці, невыразнасці", у знішчальных характары яго сілы і бязмежнай часава-прасторавай пранікальнасці. С. Алексіевіч, якая даследуе ў сваёй творчасці катэгорыю зла, таксама сцвярджае яго няўлоўнасць: "Яно разлітае ўсюды і ва ўсім, яно безаблічнае". Абагуленасць вобраза Паляўнічага дасягаецца сімвалічным увасабленнем у ім характэрных тыповых рысаў: невыразнасць аблічча, наяўнасць вусоў, няўзруны ўзрос, змена масак на твары, невялікі розум. Можна здагадацца, што гэта воблік дзяржаўнага камуністычна-сталінскага апарату. Фантазмагарычная карціна пагоні за гігантам (Духам, душой) — пераасэнсаванне празаікам казачны вобраз-матыў гульні з бразготкай. Але мастацкая з'ява куды больш жахлівая, таму што яна — з нашага рэальнага жыцця. З Святланай Алексіевіч Віктара Казько яднае яшчэ адна думка: толькі страх за будучае можа вярнуць сёння душу на пакінуты ёю Алімп, а значыць, і выратаваць свет.

Раман В. Казько будзе адпаведна нацыянальнай міфалагічнай канцэпцыі мыслення і жыцця. Геаметрычна яе можна перадаць формай сферы, дзе верхняя палавіна абазначае імкненне да Космасу, а ніжняя нязменная скіраваная на "вяртанне да сябе". Структура твора абаяраецца на розныя катэгорыі міфа. Адзін з іх — гераічны. Казько прытрымліваецца агульнага кампазіцыйнага канону, але

выкарыстоўвае толькі тое, што не супярэчыць яго філасофіі. Дзеянне твора будзе вакол біяграфіі Германна (жыццёвы лёс Надзеі, па сутнасці, падпарадкоўваецца асноўнай лініі галоўнага героя). Важным структурным элементам з'яўляецца незвычайнае нараджэнне персанажа. Можна зразумець страх і пакуты прыёмнага бацькі Германна, выгадаванага на народным маральна-этычным вопыце. Прыход дзіцяці ў свет — адна з вялікіх сакральных з'яў, таму, які паказана даследчыкам міфалогіі і фальклору, існуе такая вялікая колькасць табу, абярогаў, рытуалаў і т. п. Мужчынам па традыцыі ўвогуле забараняецца прысутнічаць пры родах і хадзіць адведкі. А Гаўрылу давялося быць у ролі бабкі-павітухі пры сапраўды выключных у жыцці і літаратурны ўмовах, ды яшчэ назіраць, як дзіця жывіцца малаком мёртвай маці (гэта павер'е шырока распаўсюджана ў славянскіх).

Чалавек з'явіўся з праху зямнога і дыхання Бога, набыўшы боскую здольнасць тварыць, а з дапамогаю Сатаны і другую яго якасць — свабоду выбару. З гэтае прычыны чалавек заўсёды вымушаны весці спрэчку з сабой у межах боскай і д'ябальскай якасцяў сваёй натуре. Настойлівасць Германна выбавіцца з хаосу няведання ўспрымаецца як творчае наследаванне пісьменнікам сусветна вядомага матыву "барацьбы з Богам". Змаганне героя за імя ёсць праўленне бунту, імкнення да рэалізацыі наканаванага яму.

Паводле міфалагічнай свядомасці, кодам чалавечага лёсу з'яўляецца імя. "Год, дзень і час нараджэння — гэта пасланне нам аднекуль", "дакумент, загад", "пісьмовае прадказанне" долі і жыцця. Адна з мянушак Германна — Агасфер, паказвае, што ў вобразе персанажа замацаваны праклён (вечны падарожнік) і магчымасць пакаання і выратавання. Згодна з каляндарным міфам, які ў раманах зліваецца з гераічным, у вобразе героя ўвасаблены боскі дух.

Раман В. Казько не проста ўтрымлівае ў сваёй структуры пазыўныя міфалагічныя сюжэты, але сам паўтарае агульную схему тварэння, уяўляе мастацкі цыкл узнікнення з Хаосу Космасу, які пачалі падтрымліваць Макрыян і Надзея — сапраўдныя каралева жыцця. Паняцце "надзея" — гэта тое, на што можна спадзявацца і што можа адбыцца, у адрозненне ад яе сястры мары-ілюзіі. Германн набыў урэшце выяву ісціннага Януса, двухаблічнасць якога сімвалізуе цэласнасць — сувязь антыноміі, і які ўяўляецца з 365-цю пальцамі па колькасці дзён гадавога цыклу.

В. Казько перакананы, жыццё (міфалагема "цудадзейнай гліны") — найчароўнейшае рамяство. Але яно "не перадаецца словам: дадзена чалавеку — сам дадумаецца, не — нічога не зробіш". Згадка пра Вялікідзень — межавы час, які адраджае ўсё жывое, — пакідае надзею, што людзі, ушанаваўшы культ зямлі і зямлі, не дазволіць вяртання "праху", а паспрыяюць працай думкі і душы вечнаму ўзнаўленню жыцця і Духу.

З Г. Маркесам В. Казько аб'ядноўвае імкненне да абагульнення свету і увасаблення яго ў міфалагічнай мадэлі. Нягледзячы на падабенства — стылістычнае, праблемна-тэматычнае, жанравае, арыгінальны твор Казько патрабуе канстатацыі самабытнасці яго таленту. Мастацкая адметнасць рамана В. Казько ёсць вышэйшая форма духоўна-творчага "кантакту" двух аўтараў. "Бунт..." адпавядае раманаў-міфу высокай ступенню увасаблення міфалагічнага светаадчування, стварэннем вобраза галоўнага героя паводле міфаўзора, выкарыстаннем міфалагічнага хранатопу, майстэрскім перайманнем стылю міфа. Фундаментальнымі прынцыпамі міфалагічна-мастацкай мадэлі свету з'яўляюцца законы дваістасці і адзінства ўсяго існага, ўзнаўлення свету праз свядомасць персанажа. Стылістычная тэхніка выяўлена ў асаблівым тыпе метафар, паралелізма, кадзіраванні інфармацыі на ўзроўні вобразаў прыроды. Найгалоўнейшая роля ў замацаванні матэрыялу ў адзіную міфаструктуру належыць лейтматывам адзіноты, бунту, уяўлення, адказнасці, памяці і іншых.

Галіна ДРУК

МЕЛЮЦЬ ЖОРНАВЫ ЧАС

З Хоцімскага раёна, з вёскі Чарняўка, ад паэта Міхася Карпенкі прыйшла сумная вестка: памёр рускі пісьменнік Мікалай Данілаў. Памёр і мне знаёмы Мікалай Данілаў. З ім сустрэўся ў Ашхабадзе. Пісаў пра яго творчасць, пра раман "Жаркая Кушка". Ведаю, што яго "Гарачай Кушкай" цікавіўся і наш зямляк-літаратар Мікола Калінковіч.

Ужо пасля, у Беларусь вярнуўшыся, даведаўся, што ён, Мікалай Данілаў, у Вялікую Айчынную вызваляў наш край. Пачаўшы ліставацца з ім, не шмат даведаўся пра павязь колішняга салдата, а пасля і афіцэра-пагранічніка з Беларусью. Аб чым і шкадую.

А некалькі гадоў назад Мікалай Данілаў даслаў мне раман "Жорнавы". Значная частка яго — пра Магілёў, царскую стаўку ў 1917 годзе. Сярод герояў "Жорнаваў" — і наш суродзіч генерал Міхаіл Бонч-Бруевіч.

Апошнія некалькі дзесяткаў гадоў Мікалай Сцяпанавіч жыў у Маскве, пісаў не толькі прозу, але і вершы, займаўся публіцыстыкай. Светлая памяць аб гэтым чалавеку — у гэта верыцца — будзе жыць і сярод яго сяброў у Беларусі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ» — НОВЫЯ СУСТРЭЧЫ

Чарговы нумар бюлетэня "Кантакты і дыялогі" будзе цікавым усім, каму неабыхавая тэматыка даследавання беларускага жыцця ў свеце. Гэтую традыцыйную для выдання тэму працягваюць даследаванні Алеся Баркоўскага і Юрыя Грыбоўскага. Іх матэрыялы "Што ведаюць у Якуці пра Якуба Коласа" і "Беларускі нацыянальны рух у польскіх узброеных сілах (1912—1947)" адрозніваюцца глыбінёй даследавання праблем беларускага жыцця мінулага.

Добра знаёмы беларускім чытачам кандыдат філалагічных навук Юры Лабінцаў працягвае свае даследаванні ў галіне скарызнаўства і спыняецца на новых фактах з гісторыі беларускага кнігадрукавання. Сенсацыйнай знаходкай у галіне скарызнаўства з чытачамі дзеліцца доктар мастацтвазнаўства з Варшавы Вальдэмар Дзюга, які знайшоў у калекцыі Курніцкай бібліятэкі Польскай акадэміі навук гравюру Дабравесце з "Малой падарожнай кніжкі" Францыска Скарыны. Яна была ўклеена ў папярковы кодэкс другой паловы XVI стагоддзя. Выява гэтай невядомай раней гравюры ўпрыгожвае вокладку дзевятага нумара бюлетэня "Кантакты і дыялогі" за 2002 год.

Рэдакцыя "Кантактаў і дыялогаў" прапануе чытачам навіны з жыцця беларускай дыяспары ў Расіі, Украіне, Эстоніі, ЗША, Бельгіі, Польшчы, хроніку беларусазнаўчага жыцця, а таксама, рэцэнзіі на беларусазнаўчыя выданні, што выйшлі з друкарняў Інстытута Сярэдне-Усходняй Еўропы ў Любліне, у "Бібліятэцы" Беларускага гістарычнага агляда, Інстытуце Усходняй Славяншчыны ў Шчэціне...

Пад рубрыкай "Нашы дыялогі" журналіст Анатоль Мясльгуй прапануе чытачам выдання гутарку з вядомым калекцыянерам, уладальнікам прыватнага музея выяўленчага мастацтва ў Старых Дарогах Анатолем Белым.

Разам з усімі беларускімі навукоўцамі-беларусазнаўцамі рэдакцыя "Кантактаў і дыялогаў" смуткуе з выпадку заўчаснай смерці ў Чэхіі вялікага сябра Беларусі, даследчыка і перакладчыка беларускай літаратуры, аднаго са стваральнікаў Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў Вацлава Жыдліцкага, а таксама з выпадку смерці ўладыкі Мікалая, мітрапаліта Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы на эміграцыі.

Новы нумар бюлетэня "Кантакты і дыялогі" быў выдадзены дзякуючы руплівым намаганням рэдактара Адама Язэпавіча Мальдзіса.

А. МІТРАНОВІЧ

Мне здаецца, што гэтыя паэтычныя тэксты трэба не тое што патлумачыць (як патлумачыш паэзію?!), а папярэдзіць...

Не раздражняйся, шаноны чытач, з першых радкоў пакуль няўцямных табе лірычных фантазмагорый...

Адкладзі газету ўбок, адсапіся... Балазе, вершы кароткія. Набяры ў лёгкія чыстага прахалоднага паветра — і пачні чытаць нанова — мройліва, з падсвядомым прыпамінам уласнага — і паступова ты прасвятлееш, адчуўшы ў сабе мажлівасць палёту...

Так бывае, падчас, калі вяртаешся позняй парою дадому, а насустрач табе няведама адкуль вынырне з пацёмкаў чужы чалавек... Сысці ўбок, збегчы, схавацца, але — позна — ён ужо блізка — і табе нічога не застаецца, як дрыготка стрымана размінуцца з ім, ледзь згледзеўшы яго смутны сілуэт і — о! — раптам, з палёгкай адчуць, што вы з ім проста "запозненыя" аднадумцы, якія ідуць насустрач адным шляхам...

Яшчэ чутны ў цемры ягоня крокі, яшчэ можна азірнуцца, і зразумець свой беспадстаўны страх перад іншым чалавекам, яшчэ можна...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Юры ЧАРНЯКЕВІЧ

Сыдземся на кропцы.
Вылецім стралою
Да сухіх вантробаў
Вывернем кішэні.

Сыдземся на кропцы.

Парань душы.
Пазногцямі прайдзіся
Старыя шнары
Зачпі, адкрый.
Стралою — наскрозь —
І да вышыняў,
Высяў
Загавары.
Парухай языком
Падвоеным.
Слабо?

Да сэрца —
Адзінаццаць мірыядаў.
Да лёгкіх —
Мільёны куль...
Да безназоўнага —
Два крокі.

Дык спыніся,
Друід
Начных маіх
Трывог.

Сарамлівай дзяўчынай —
Ранкам прачынацца.
Высветліваць сонцам
Усе кампаненты
Сябе,
Як рэнтгенам.

На шызым гадзінніку
Сыроваткай згушчаных
Дзён —
Малекула сонца
Зайтра (так смешна)
Істужка неба
Сінечай кранеца
Тваіх валасоў.

Падрыжы, мой шэры,
Лошыца пачуццяў,
Мрояў і відзежаў*.
Santa simplicitas.

Мора — да каленяў,
Травы — аж па локаць.
Не ўкусіць. Не прыгнуць.
Паралельна.

Таццяна СІВЕЦ

На скрыжаванні, бы
на скразняку,
Спыніліся, ахутаныя слотай,
Дзве сутнасці вячэрняй адзіноты,
Пазбайленыя прывідных пакут.

Адна, нібы ліхтарная саната,
Сплывала ў лінгвістычную раку.
І непрывычны вуснам каракурт
Нязручнасцю атручвай
кансананты.

Другая, бы нязваны паслугач,
Цягнулася дарогаю канатнай
Над плоскасцю чужых
каардынатаў
У мёртвую прастору ланцуга.

А вечар дыхаў прыкраю лавандай
І мары, быццам пацеркі, лыгаў.
Здавалася, дзяціная туга
Адна з той адзінотаю суладна.

На струнах галубінага крыла
Трымцела крышталёвае глісанда,
І прышласць, прадказаная
Касандрай,
У морак аметыставы плыла...

Літургічны трыпціх

1
Мы сутыкнуліся на Круглай
Пад літургію аквілону.
Нібы з бемольнага палону,
Мы сутыкнуліся на Круглай.

У полымі чужых харугвай,
У цемры чужых праклёнай,
Мы сутыкнуліся на Круглай
Пад літургію аквілону.

Нібы знямоглае літанне,
Гучала "Dona nobis pacem".
Свято струменіла скрозь
пальцы,
Нібы знямоглае літанне.

Мы акаладай прывітання
Злучылі рукі, каб не ўпасці...
Нібы знямоглае літанне,
Гучала "Dona nobis pacem".

2
Вы расказалі мне пра цішыню
Акафістам, настоеным на глогу.
Разбіўшы нерашучасці аблогу,
Вы расказалі мне пра цішыню.

І я малілася блакітнаму агню,
Каб, захінуўшы ад пагляду злога,

І расцілішы
Заплетнік падзей,
Разглядваць пад мікраскопам
Ідыёмы,
Устойлівія спалучэнні
Самотных Богалюдзей.

Вылезці на паверхню.
Неба ў крахах
Лізнуць языком
Сягонняшні дзень
Быццам бы як у дарозе
Блізкасць часовых
Відзежаў,
Суладдзе з любым
Падарожным,
Што поруч ідзе.

Між табою
І цем мям —
Пустата
Пацёртыя сонцам
Шпалеры
І сонмы людзей —
Календарыкаў —
Калейдаскопай.

Старыя дарогі
І духі начныя
На іх.
Старыя знаёмцы,
Размовы майклівага
Міма,
Світанне
У снах
На далонях заспаных,
Чужых,
Анямелых...

Вільготнымі бліскамі
Сонная плынь.
Гэта канец.
Адкаркуйце мінулае
Лета
І ніце.
На трыста стагоддзяў
Забудзьцеся на
Кавалкі бурштыну
Ў грудзях,
На кроплі
Па падваконні ілюзіі,
На сённяшні вечар,
На ўсё.

Гэта канец.
Пачатковае альфа
Ці алеф.
Крычма крычаць.
Боўдзілам быць
Усміхацца.

*Santa simplicitas.(пац.) — святая прастата

Вы расказалі мне пра цішыню
Акафістам, настоеным на глогу.

Не зведаўшы гатычнае тугі,
Мы не адчулі смутку "Recordare".
І патаналі ў прозе каляндарнай,
Не зведаўшы гатычнае тугі.

Сінеча, ператвораная ў гімн,
Лілася мірам на камень алтарны.
Не зведаўшы гатычнае тугі,
Мы не адчулі смутку "Recordare".

3
І прарасло эфірнае святло
З каменняў адамантавага
змроку...
Сустрэўся вецер з вінаграднай
гронкай —
І прарасло эфірнае святло...

За ім ляцела галавы на злом,
Яго сачыла аслабелым зрокам.
І прарасло эфірнае святло
З каменняў адамантавага
змроку...

Lux aeterna, выратуй мяне
Ад мораку змяное адзіноты,
Ад хворай летуценнасці
блакотнонай,
Lux aeterna, выратуй мяне

Агнём, які бясконца палымнець
Асуджаны над філігранным
кнотам,
Lux aeterna, выратуй мяне
Ад мораку змяное адзіноты!

Dona nobis pacem (пац.) — "Даруй нам мір",
Recordare (пац.) — "Памяні",
Lux aeterna (пац.) — "Адвечнае святло".
радкі з рэквіема.

Неба ўсе наскрозь свіціцца дзіркамі, праз якія прасочваецца вада, імжакаю палівае зямлю. Халодны, пранізлівы вецер ганяе злыя, азылыя хмары, ірва іх на шматкі. Вецер задзімае за каўнер, збівае з ног, здзекуецца з парасона: пачварна выварочвае яго, з рук вырывае, спрабуе паламаць. Халодная позняя восень, лістапад і школьныя каникулы, хаця які там лістапад, калі на дрэвах ужо няма ніводнае, хаця б для прыліку, лісцінкі. Наадварот, усё смялей залётваюць белыя мукі, і часам скоўвае калюжны на асфальце лёгкі марозік. Сядзець бы дома, ля відзика, ці, дастаўшы альбом, маляваць звычайным простым алоўкам асеннія пейзажы, паглядваючы за акно. Ды не сядзіцца сёння Каці Канапацкай дома і не маюцца. Пакуль яшчэ на працы бацькі, пакуль не ўсчалася ў хаце сварка-калаверць, яна, Кацька, маленькай шэрай мышкаю высокковае ў пад'езд і — на вуліцу, няхай сабе халодную, дажджлівую і агідную, абы далей ад гэтага мёртвага музея імпартовай мэблі,

копернымі, аднолькава шэрымі і нават страшнымі, бо ў залі не было святла. Дзяўчынка схавіла свой мокры парасон, ускочыла, кінулася да выхода, ды вялізныя шклянныя дзверы не хацелі адчыняцца. Яна спалохана азірнулася і, не ўбачыўшы нідзе: ні ля касы, ні за прылаўкам — ніводнага чалавека, зразумела, што трапіла ў пастку. Не верыла, што яе адну маглі зачыніць у магазіне. Такого ж не бывае, хіба ў кніжках... Зірнула на гадзіннік, было яшчэ не так позна, але за вокнамі ўжо шарэла, да таго ж, выйі і грукаўся ў шыбы шалёны вецер, барабаніў па падваконні дождж. Зрабілася вусцішна, Каця ў адчай закрычала, загрузкала ў акно, аднак, вецер куды больш нахабна і настойліва ламіўся ў вокны з тага боку, і адчайных яе крыкаў ніхто не чуў. Разбіць акно і клікаць на дапамогу? Але ж яна ніколі ў жыцці не разбівала вокнаў, ды і хіба вылезеш з другога паверху? Каця грукалася да знямогі то ў вокны, то ў дзверы, але яе так ніхто і не пачуў. Успомніла, тут дзесьці павінен быць тэлефон. Пазваніць маці да-

разгружацца машыны з таварам. Казырок быў шырокі, быццам для іх, для Кекса з Пакетам, зроблены. Пачаўшыся аж пад вокнамі другога паверха, ён ледзьве не даставаў да зямлі. Дастаткова ўхапіцца, падцягнуцца на руках, і ты на даху. Кекс так і зрабіў, сігануў спрытна, як кот. Хіба яму прывыкаць? За свае семнаццаць гадоў ён не лазіў хіба што на Эйфелеву вежу. Пакет жа стаяў унізе і лаяўся, крыў на чым свет.

— Не бубні, руку давай, гангстэр хрэнаў...

— Прыдумаў, табе і дня другога не было, аж з каўняра ліецца...

— Са штаноў не ліецца?.. Мастацтва, брат, патрабуе ахвяраў. Давай жа руку, падцягвайся! Ты не Пакет, ты мех з пілавіннем, цябе толькі на бойню, ды на мяса. У вышэйшую катэгорыю трапіш...

Нарэшце абодва апынуліся на даху. Кекс дастаў з кішэні прысмочку, да якой на шнурку быў прывязаны гостры шкларэз. Прыляпіўшы прысмочку да акна,

Уладзімір МІХНО

спрытна акрэсліў вакол яе акуратную акружнасць велічыню з добры лаз, асцярожна пастукаў па шкле і, абяруч падтрымліваючы, каб не разбіць ды, крый Божа, не пашкодзіць правадоў сігналізацыі, выставіў шыбу. Такім жа макарам, толькі ўжо смялей, расправіўся з падвойнай шыбай, на якой сігналу не было. Папярэдзіў Пакета:

— Вострае, не абрэжся. Намтвая група крыві тут без патрэбы.

— А боты? Здымаць хіба? Сляды ж будзь...

— Усе культурныя людзі разуваюцца, калі заходзяць у дом. І — не забудзь пальчаткі.

У адных шкарпэтках краліся яны да запаветнай вітрыны. Золата было на месцы, акурат пасля прывозу, яго так многа — вочы разбгаюцца: пярсцёнікі, завушніцы, ланцужкі, яшчэ і з камянямі каштоўнымі — цэлае багацце. Можна купіць сабе кватэру, машыну, можна нарэшце вылезці з кратавай нары на свет Божы і стаць чалавекам. Надакучыла быць Кексам, прыкра, калі цябе ядуць поедам, глытаюць жывётам, каб потым зрабіць дзярмом. І ўсе мы ў дзярме па вушы. Бацька ў канторы лускае дапапоннымі драўлянымі костачкамі, падобнымі да масажора. Марці, нячэка, па дзіцячым садку вечно з гаршчэчкам бегае. І было б за што бегаць ды лускаць. За твая паперкі, якія нельга назваць грашыма, бо што ж за грошы такія, калі за іх нічога не купіш. Дый ты затрымліваецца па паўгода. Вывесілі вунь на вуліцах сцягі, абклілі нас тымі сцяжкамі чырвонымі, як ваўкоў, і думаецца, што ўсе мы такія дурні, што нічога не разумеем. Камусьці ўсё жыццё парыцца ў кратавых норах, а камусьці раскашаваць у катэджах. Паспрабуй, пабудуй сабе катэдж, не накраўшы. Не, ён болей не хоча быць Кексам, а хоча Кірылам Аляксандравічам. А грошы не пахнуць...

Пакет — лох, а губа не дура. Золата выграб усё ў свае кішэні, аж пазвоньвае ім. Яму, Кексу, адзін пярсцёнак застаўся. Затое які! Прыгожы, нічога не скажаш. Адзін, мабыць, на паўкавалка баксаў пацягне. Нічога, нікуды Пакет-дэбіл не дзецецца, падзеляць золата пароўну, бо разам жа магазін бяруць.

Затарыўшыся, хлопцы, як і дамаўляліся, нічога болей, акрамя золата, не бралі, памкнуліся, было, на выхад. І — прарэзлівы крык скалануў гнятлівую цішыню залі:

— А-а-а-а-а, ма-мач-ка!

Хлопцы кінуліся, хто куды, безвач, са страху схаваліся за вітрынаю, калаціліся, як асінавыя лісты на золкіх асенніх вятрах.

Хвіліну, пакуль прайшоў калатун, у залі было ціха. Пацаны агоўталіся першыя. Асцярожна высунуў нос з-за вітрыны Кекс, убачыў на канапе... дзяўчыну з падкурчанымі нагамі, у абдымках чорнага калматага пудзеля. Як у казцы! Дзяўчо падалося яму зусім маленькім, бездапаможным. Страх спаваля пачаў праходзіць, прышло здзіўленне. А мо ён спіць, мо гэта проста льялька? Дзяўчына ў водсвеце жоўтага вулічнага ліхтара была і сапраўды падобнай да льялькі: нерухомай, усё адно як васковы, тварык без аніводнай крывінкі, але такі ж прыгожы, які бывае толькі на малюнках, у казках, была б льялькаю, каб не калаціліся каленкі.

— Адкуль ты, прынцэса?! — усклікнуў Кекс, сам таго не чакаючы, усклікнуў і спапохаўся свайго голасу. Ён зразумеў, што выдаў сябе і Пакета, і — ляснецца, мусіць, іхняе золата.

— Прынцэса! — заварушыўся між цацак Пакет, няўкладны, як барсук, звянуў залатымі кішэнямі, бы званцамі, — Уліплі, блін, засвяціліся! Усё праз цябе, усё праз твай доўгі язык, філосаф... І скуль яна, нячыстая сіла, бралася? Што зараз рабіць мем? Цякаць, цякаць трэба, ногі выносіць... Хутчэй...

— Чакай, — працэдзіў Кекс праз зубы, — ты лох, Пакет! Сведкаў... не пакідаюць...

— Дык што? Мачыць будзем? — знякавеў той. — Макрухі нам не хапала... Зірні ты, а яна нічога сабе... Мо трахнем спачатку, га?

Ды на паўслове сціх, злавіўшы спапяляючы сяброўку пагляд.

— Т-ты — аднаклетачнае! Інфузорыя! Вось зараз цябе трахну! — Кекс з кулакамі рушыў на прыцеля, змусіўшы яго адступіць. — Праз фортак вылезіш.

— Пажартаваць ужо нельга, — бурчэў Пакет.

— Не бойся, мілая, — Кекс падышоў бліжэй да дзяўчыны, якая ад страху ўсё яшчэ не магла вымавіць ні слова, толькі глядзела на яго вялікімі, спалоханымі вачыма, у якіх было столькі адчайнай, нямоўнай просьбы аб літасці, што хлопец здзіўся, няўжо ён і сапраўды такі страшны, — ніхто цябе тутне кране. Ты бачыш, ён пажартаваў.

Ды вочы ўсё роўна не хацелі верыць. — Скажы, што ты пажартаваў, пудзіла агароднае. Паўтары яшчэ раз, а то я зараз вытрашу з цябе ўсю трухню...

— Я ж і кажу... — апраўдваўся спалоханы Пакет ужо лагадней, бо ведаў, што жарты з сябруком кепска, асбліва калі той падсядзе на каня. Вось толькі што з Кексам здарылася, ён ніяк не мог зразумець...

Кекс і сам не мог зразумець, што з ім здарылася. Золата — у кішэні. Тое, аб чым так доўга марылі з Пакетам, збылося. Паўгода рыхталіся, пралічылі кожны крок, кожную дробязь. І ўсё ў іх атрымалася. Застаецца толькі непрыкметна знікнуць і... і яшчэ ніколі ён не быў так блізка да шчасця. Але — золата раптам паблякла, быццам яго і не было. Золата бляск зацьмілі вялікія, незвычайныя, незямныя вочы, якія прасякаў паратунку. Дзіва, ад яго залежыць зараз нечае шчасце. Трэба сціснуць у кулак волю, выкінуць праз акно пачуцці, трэба дзейнічаць рашуча, сапраўды ўцякаць адсюль, як хутчэй, хвастом спяды замятаючы. Але — няма волі, згас яго ледзяны, уладарны голас, якога ўсе заўсёды баяліся. Няма рашучасці, а пачуццё, незразумелае, дзіўнае, дасюль невядомае, запойніла ўсю яго сьвядомасць, абяззброіла. І словы вылятаюць зусім не тыя, якія зараз патрэбны:

— Даруй, мы напалохалі цябе, але ж не бойся, не плач...

— Вы... вы не будзеце мяне забіваць? — Ну, што ты, як можна? Хіба магчыма забіць самую прыгажосць? Хочаш, я падару табе гэты пярсцёнак? Ты толькі супакойся... — Кекс прысеў побач з незнаёмкай на канапу, дастаў пярсцёнак, асцярожна дакрануўся да яе ўсё яшчэ дрыжачай далані, акуратна надзеў на палец. — Бачыш, які ён прыгожы? Як і ты.

— Ні фіга сабе, — сплюнуў Пакет, — мы яшчэ і не дзялілі золата, а ён ужо раздае... Вось што, маладыя людзі, вы сабе можаце тут кахацца і да раніцы, а я пайшоў. Я пакуль яшчэ на нары не хачу. І табе, Кекс, дарчы, не раю... А ты, аднак, не промаж, гы-гы, на канапе, ва ўнівермагу... А што, я б таксама не супраць... двух зайцоў забіваеш...

— Каціся!.. Пакет імгненна растварыўся ў цемры, толькі яго і бачылі. Багацце прыдало спрыту...

— Ты мяне... ты... — Не слухай яго. Супакойся. Бачыш, з галавой чалавек не дружыць. Заміж галавы — мяккіна. Ну, я ж яго вылаўлю... А мы — мы ж яшчэ не знаёммыя з табой. Хто ты, таямнічая прыгажуня? Як цябе зваць?

— Каця.

(Заканчэнне на стар.12)

ЗАЛАТЫ ПЯРСЦЁНАК

які бацькі яе называюць хатаю. Ці ж хата, калі няма тут ні цеплыні, ні ўтульнасці, адно варожасць. Каму патрэбен той крыштальвы посуд ці пазалочаны гадзіннік на сцяне, каму адлічвае ён хвіліны шчасця?

Абы не сядзець дома, Каця паўдня швэндаецца па горадзе, абараняючыся парасонам ад калочага ветру. Зазірнула ці не ў кожны газетны шапік, хаця нічога там купляць не збіралася. Заходзіла пагрэцца нават у прадуктовага магазіны, і там, вядома ж, нічога не брала, дзякуй Богу, не галодная, адно рабіла выгляд, што разглядае вітрыны, але — пачала спатыкацца аб калючыя, падазроны позірк прадаўцоў. Зразумела, што трэба сыходзіць, але куды? На вуліцу, дзе рэдкія прахожыя, спяшчыныся па сваіх пільных справах, таксама здзіўлена паглядваюць на яе, дачку начальніка міліцыі, мусіць, думаюць, што з дому выгналі ў такую залеву. Пракляты раённы гарадок, дзе ўсе, бадай, адзін аднаго ведаюць... Браты па няшчасці — камунальнікі, нягледзячы на непагадзь, падагналі машыну і развешваюць па горадзе чырвоныя палотнішчы: "Са святан Кастрычніка, дарагія таварышы!". Літары трапечуцца на ветры, іх цяжка чытаць. Які ў лістападзе кастрычнік, і якіх віншуюць таварышаў, Каці нецікава, ёй толькі дзіўна, няўжо між людзей ёсць яшчэ таварышы? Як паглядзіш — адны ваўкі. І ў яе, у Каці, акрамя зайздроснікаў, нічога па жыцці, здаецца, і не было — ні таварышаў, ні сяброў. А чаму зайздросцаў? Багаццо? Дык хіба ў ім шчасце? Усе дзяўчаты ў яе класе ходзяць на "дэнс", сяброўцы з пацанамі, а некаторыя нават і жывуць з імі... Ці мо проста выхваляюцца? І толькі яна — адна...

Зайсці яшчэ ва ўнівермаг. Гэты вялікі, прасторны трохпавярховы магазін самы прыгожы ў іх гарадку. Праўда, кажучы, узвялі яго на старых нямецкіх могілках, мо таму яшчэ новы будынак ужо развальваецца, і ўначы там, казалі, блукаюць здані. Ну і што, затое днём тут заўсёды поўна народу, і не страшна зусім, а цікава, бо чаго тут толькі няма. Каця любіць разглядаваць вітрыны. Праўда, шыкоўная і вельмі дарагая мэбля, з якой прадаўцы пылікі здзімаюць, яе мала цікавіць, такая нагадвае пра дом. Вабачы яе прыгожыя, вялізныя мяккія цацкі на другім паверсе: забавныя малпачкі смешна крыўляюцца, з-за шкла горда паглядае леў — зусім як жывы...

— Поторопитесь, покупатели, закрываемся. Короткий день...

...Мядзведзікі гуляюць адзін з адным, як кацяняты. За іх гульнію раўніва назірае калматы чорны пудзель, сапраўдны, толькі што не гаўкае...

Каця раптам адчула, якая яна стомленая, здарожаная, а тут, сярод любімых яе цацак, нібы ў казцы, было цёпла, утульна і так хораша! І не важна, што ёй снаснацца. Бывае, мы гуляем у казку ўсё жыццё... Маленькая, безбаронная дзяўчынка міжволі прысела, абшчапіла абяруч пудзеля і ад шчасця закрыла вочы, усяго на хвілінку... Адно імгненне доўжылася казка...

Каця расплюшчыла вочы і не паверыла... Яе любімыя звяры раптам сталі бяс-

«ВАЛЕЎСКІЯ МУЗЫКІ»

Ансамбль народных інструментаў Валеўскага СДК ведаюць не толькі на Наваградчыне, але і далёка за яе межамі. Сёлетні год выдаўся "гарачым" для гэтага творчага калектыву: паездкі, выступленні перад глядачамі. "Валеўскія музыкі" ўдзельнічалі ва Усебеларускім фестывалі Нацыянальнай культуры ў Гродне. Пазней выступалі з вялікай цікавай праграмай "Сёмуха ў Валеўцы" перад мясцовымі сялянамі, далі канцэрт да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь. На Дзень чыгуначніка ансамбль запрасілі ў Баранавічы для ўдзелу ў святковым канцэрце. А потым быў "агеньчык", арганізаваны Валеўскім СДК для механізатараў сельгаспрадпрыемства "Свіцязь", "Дажынкi-2002", дзе ўшанавалі перадавікоў уборкі, а самадзейныя музыкі радалі іх любімымі песнямі.

Кіраўніцтва іншых гаспадарак таксама запрашала "Валеўскіх музыкаў" выступіць на мясцовых урачыстасцях. І паўсюль, у тым ліку на раённых "Дажынках", ансамбль ды яго галасісты саліст Мікола Гірэйка, мелі вялікі поспех у глядачоў.

...І СВАЕ АРТЫСТЫ

Гродзенскае вучылішча мастацтваў пачало новы навучальны год у статусе каледжа. Гэта дало магчымасць арганізаваць многаступенчатую адукацыю ў супрацоўніцтве з Беларускім універсітэтам культуры. Лепшыя выхаванцы каледжа атрымаюць шанец прадоўжыць навучанне ў сталічнай ВНУ, прычым пачынаючы не з першага, а адразу з другога курса. У выніку выпускныя экзамены для лепшых (перспектывных) навучэнцаў будучы нібы сумяшчацца з уступнымі, прымаць іх будучы сумесна выкладчыкі каледжа і ВНУ, а дыплом з адзнакай "выдатна" ў злучэнні з рэкамендацыяй каледжа зробіцца для выпускніка пуцёўкай адразу на 2-гі курс універсітэта культуры. Дамоўленасць наконт гэтага ўжо дасягнута.

З пачатку навучальнага года ў Гродзенскім каледжы мастацтваў адкрылася новая спецыяльнасць: артыст тэатра і кіно. Будучы "зорак" (а іх восем) навучаюць не толькі выкладчыкі, але і прафесіяналы-практыкі, артысты абласнога драмтэатра. Такім чынам, яны рыхтуюць папаўненне для сваёй жа сцэны. Усе васьмёра пачаткоўцаў — т. зв. "цэлевікі", бо ім ужо гарантавана будучая праца ў калектыве гэтага тэатра.

Да наступнага навучальнага года распрацоўваецца праграма новай сістэмы — сумеснымі намаганнямі каледжа і ВНУ.

Яўген ЛАПЦЕЎ
г. Наваградск

ДА ЮБІЛЕЮ АЛЕСЯ АДАМОВІЧА

Да 75-годдзя з дня нараджэння Алеся Адамовіча адкрытую лекцыю для студэнтаў філфака БДУ прачытаў доктар філалагічных навук, загадчык аддзела тэорыі літаратуры Інстытута літаратуры НАН Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калеснікі М. Тычына.

Цікавыя факты з жыцця і творчасці Алеся Адамовіча, рысы яго характару, адметнасць яго асобы — усё тое, пра што цяжка вычытаць падручніках і афіцыйных бібліяграфічных даведніках — пра гэта будучыя філолагі маглі даведацца, што называецца, з "першых вуснаў".

На лекцыі прысутнічалі: загадчык кафедры беларускай літаратуры ХХ стагоддзя, прафесар Л. Сінкова, член-карэспандэнт НАН Беларусі, прафесар А. Лойка, заслужаны работнік вышэйшай школы В. Казлова, прафесар Д. Бугаёў, старшы выкладчык Л. Карпаў, дацэнт В. Максімовіч, дацэнт А. Верабей, дацэнт кафедры метадзікі выкладання беларускай літаратуры Н. Рашэтнікава, супрацоўніца аддзела тэорыі літаратуры НАН Беларусі Ю. Масарэнка.

Н. К.

ФЕСТИВАЛІ

Пяць пытанняў да старшыні журы Міжнароднага фестывалю "Сожскі карагод", прафесара Юліі ЧУРКО

— Трэці раз прайшоў у Гомелі Міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва "Сожскі карагод". Юлія Міхайлаўна, вы зноў працавалі там на чале конкурснага журы і, напэўна, можаце не толькі рабіць высновы пра дынаміку творчых тэндэнцый, але і меркаваць наконт арганізацыйнага ўзроўню імпрэзы. Вашы ўражання?

— Гэта быў найбольш прадстаўнічы і яркавы "Карагод" у параўнанні з ранейшымі. Нездарма яго назвалі самым маштабным святам творчых калектываў пасля "Славян-

халодны дождж; карнавал, у страктасці якога было весела і дзецям, і жвавым бабулькам; урачысты канцэртна сцэне Ледавага палаца...

Журы, дарэчы, працавала даволі напружана — па 7 гадзін у дзень.

— І якія ж высновы зрабіла журы?

— Мы з калегамі (а поруч працавалі Валерыя Уральская, галоўны рэдактар маскоўскага часопіса "Балет", Пятрас Скірмантас, намеснік дырэктара Нацыянальнай школы мастацтваў імя Чурлёніса ў Вільні, званы ў свой час артыст Літоўскага

упывае на якасны вынік творчай працы. У ёй (прынамсі, падчас конкурснага прагляду) я не заўважыла звыкллага стандарту, вядомых пастановачных штампаў.

У сваіх лімаўскіх нататках з нагоды колішняга "Сожскага карагода" я ўжо адзначала, што ў некаторых узорах народна-сцэнічнага мастацтва ўлада савецкага часу нібыта затрымалася на 80 гадоў: з калектыву ў калектыву вандруюць масавыя танцавальныя нумары з перапевамі на некалі актуальную тэму "дружбы народаў". Рэальнае жыццё расстаўляе ў гэтай тэме іншыя акцэнтны. Лепш "танцаваць пра іншае". А значыць, трэба шукаць свае тэмы, што ўдаецца далёка не ўсім. Расчароўваюць, напрыклад, такія расійскія пастаноўкі, дзе, як і шмат гадоў таму, выходзяць на сцэну хлопцы-зухі ды пачынаюць,

СЦЭНА ЖЫЦЦЁ ДОЎЖЫЦЬ

скага базару". У гомельскім фестывалі ўдзельнічала больш як 3,5 тысячы чалавек з 15 краін. Яго панарама ўражвала не проста разнастайнасцю, а і маляўнічасцю, нават страктасцю: этнаграфічныя традыцыі ды акадэмічны балет, карнавальнае шэсце ды турнір па спартыўных танцах, эстраднае шоу ды дзіцячая народна-сцэнічная харэаграфія, мастацтва пантамімы ды вечаровыя імпрэзы з феерверкам... Да фестывалю было прымеркавана святкаванне 860-годдзя Гомеля. Таму горад выглядаў асабліва ўрачыста, выступленні ўдзельнікаў і гасцей "Сожскага карагода" ладзіліся ў розных залах, на розных пляцоўках. Ва ўсім адчувалася зацікаўленая, прафесійная, самаадданая праца арганізатараў, гарадскіх уладаў, добрая падтрымка спонсараў (іх, дарэчы, было каля 600).

Адзначу нестандартны, творчы падыход мэра Гомеля Леаніда Барабанава да вырашэння праблем, звязаных з правядзеннем такога поліфанічнага і масавага свята, ды яшчэ ў складаных эканамічных варунках. Упершыню галоўны рэжысёрскі клопат быў ускладнены не на сталічных мэтраў, а на таленавітых гомельскіх спецыялістаў новага пакалення — тых, што прыйшлі на змену славы А. Рыбальчанку, І. Серыкаву. Мне прыемна адзначыць працу харэаграфу, пастаноўчыкаў Пятра Свядлова (мастацкі кіраўнік ансамбля "Гомі", ганараванага, дарэчы, новым званнем "Заслужаны аматарскі калектыв") ды Анатоля Карповіча. Дзякуючы ім дынамічна і эфектна выглядалі ўсе масавыя відовішчы: урачыстае шэсце па вуліцах, якое наважваўся — ды марна! — сапсаваць

балета, Валянцін Шаўчэнка, народны артыст Украіны, вядомыя беларускія спецыялісты) адзначылі павышэнне ўзроўню народна-сцэнічнай харэаграфіі, прыход кагорты харэаграфу, абзнаных у сваім жанры і захопленых справай. Чаму я кажу менавіта пра гэты жанр? Таму што ён вылучаецца і падтрымліваецца на "Сожскім карагодзе" як галоўны напрамак, да якога, скажам так, падвэрстваецца ўсё іншае. Таму што і галоўная задача фестывалю ў Гомелі — падтрымаць народны танец, прыцягнуць да яго шырокую ўвагу, паспрыяць яго развіццю.

Прыемна зазначыць, што Беларусь у кантэксце сёлетняга фестывалю выглядала годна. У нашай краіне вырасла колькасць спецыялізаваных сярэдніх навучальных устаноў, школ з харэаграфічным ухілам, што, мабыць,

як пёўні, "высвятляць адносіны", выпінаючы грудзі адзін перад адным. Трэба ўрэшце пазбаўляцца зацяганых правінцыйных клішэ! Беларуска харэаграфы, паўтаруся, дастаткова пісьменна і творча распрацоўваюць танцавальны фальклор. І ўсё ж... Гран-пры гэтым разам не дастаўся нікому. Дарослыя артысты-аматары, на жаль, расчаравалі. Затое парадавалі работы харэаграфу ў дзіцячых калектывах.

Зазначу між іншым, што ўпершыню на "Сожскім карагодзе" адбыўся конкурс "Мім—2002", журы якога ўзначальваў прэзідэнт Расійскага цэнтра пантамімы Ілля Рутберг. Гран-пры атрымаў Аміран Шалікашвілі, мастацкі кіраўнік Грузінскага дзяржаўнага тэатра пантамімы.

— Якія пастаноўкі вы адзначылі б зараз, амаль праз месяц пасля фестывалю, калі ўражання страцілі непасрэднасць і трэба ўспамінаць?

— Самае моцнае ўражанне было ад калектываў дзіцячых. Работа Аксаны Мяцельскай, кіраўніцы ансамбля з Пінскага вучылішча мастацтваў, пад назвай "Даўжок", дзе пластычны матыў будаваўся і набываў развіццё на аснове гарадскога побытавага танца. Гэты нумар заняў 1-е месца, падзяліўшы яго з "Калыханкай" ансамбля "Крутагорачка" з Дзяржынска пад кіраўніцтвам Галіны Пак, якая знайшла вобразнае, з метафарычнымі знаходкамі, вырашэнне сцэнічнага сюжэта. Рагачоўская дзіцячая школа мастацтваў паказала дасціпны танец "Малаціпачка", які падзяліў 2-е месца з пастаноўкай Іны Асламавай "Там, дзе нараджаецца вечер" (гэты сучасны харэаграфічны нумар быў прадстаўлены гомельскім ансамблем "Золак"). Воб-

АДНА СЯМ'Я, ЯКАЯ...

разнасцю ды сучаснасцю думкі запомніў ансамбль "Юнацтва" з Бранска, які паказаў работу Алены Адарчанкі "Святочная варажба". Своеасаблівымі "варыяцыямі на касмічныя тэмы" ўразіла пастаноўка Агне Рыцквявічэне "Зеніт" (віленскі ансамбль "Гама"). Самадзейныя артысты з Луганска тэхнічна, відовішчна танцавалі "Гапака". Студэнты Гродзенскага каледжа мастацтваў прадставілі вынаходлівы вальс "Баламут" Ніны Залеўскай, натхнёны матывамі гарадскога фальклору. "Візаві" з Таліна, хаця і не ўразіў харэаграфіяй, добра запомніў сваім самабытным абліччам, народнымі строямі, пашытымі ўдзельнікамі ансамбля. Наогул, калектывы з Прыбалтыкі адметныя этнаграфізмам. Там не было традыцый народна-сцэнічнай харэаграфіі, не культываваліся масавыя самадзейныя танцавальныя калектывы, як гэта рабілася ў іншых рэгіёнах колішняга СССР.

— Але ж і ў асяроддзі беларускіх фалькларыстаў, прынамсі, этнамузыкалагаў, не вітаюць народна-сцэнічнае мастацтва, процістаўляюць яму аўтэнтчны фальклор. Ці няма такога антаганізму ў фестывальным асяроддзі!

— Тэма — для асобнай гаворкі, нават для дыскусіі! Вядома, далёка не ўсе спецыялісты прызнаюць сучасныя спосабы інтэрпрэтацыі фальклору. Еўропа, можна сказаць, падзялілася ў гэтай праблеме на два антаганістычныя напрамкі. З кансерватыўнага гледзішча — нельга зусім адыходзіць ад народнай асновы. Але ж як у такім разе ацэньваць зробленае, скажам, нашымі "Харошкамі" або "Песнярамі"? Творчасць такога кшталту павінны ацэньваць не фалькларысты і этнографы, а мастацтвазнаўцы. Мне самой давялося паездзіць па Беларусі, шукаць і запісваць танцавальны фальклор. Параўноўваю вынікі сваіх экспедыцый 50-х гадоў і 70—80-х. Выснова, на жаль, не суцэльная: чысты фальклор адыходзіць разам з яго носбітамі... А вось другасны фальклор дазваляе прадоўжыць жыццё традыцый у сцэнічных умовах.

— Значыць, "Сожскі карагод" працуе і на традыцыі, і на перспектыву!

— Так, бо ён падтрымлівае ўсё лепшае ў народна-харэаграфічнай пластыцы. Віцебск мае ўжо даволі шырока вядомы Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі. І вельмі добра, што поруч з ім сталее і набывае прызнанне харэаграфічны форум іншага кшталту — гомельскі "Сожскі карагод". Гэта вялікі плюс нашай краіне.

С. БЕРАСЦЕНЬ

НА ЗДЫМКАХ: імгненні "Сожскага карагода".

Пра што найчасцей гавораць сёлета сталічныя меляманы? Пра містычную сувязь паміж дзвюма сумнымі падзеямі: закрыццём Канцэртнай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі ды заканчэннем зямнога шляху нязменнага вядучага ўсіх асноўных яе імпрэзаў — Уладзіміра Шаліхіна. З ім прайшло 50 сезонаў, і ён успрымаўся ўжо як вечны медыум паміж публікай і музыкантамі. І немагчыма ўявіць, як перажыў бы ён сезон без галоўнай сталічнай залы, і немагчыма ўявіць святочным адкрыццём сезона ў гэтай зале — без яго...

Філарманічная сям'я страціла знакавую Асобу. І прыдбала клопату з дахам над галавой. Аднак, захавала сябе. Тры акадэмічныя калектывы: Дзяржаўны сімфанічны, народны аркестр імя І. Жыновіча, харавая капэла імя Р. Шырмы; камерны аркестр, Ансамбль салістаў "Класік-Авангард", "Свята", "Купалінка", "Камерата"; салісты-інструменталісты і спевакі, а таксама творчыя брыгады, паяднаныя ў адмысловую філармонію для дзяцей і юнацтва... Усе яны рыхтуюць новыя праграмы, запатрабаваныя слухачамі. Выконваюць т. зв. норму. Гастралуюць па краіне. Буйныя выканаўчыя калектывы, каб не апынуцца ў вымушаным прастоі з-за адсутнасці канцэртнай пляцоўкі ў сталіцы, шукаюць і знаходзяць нагоду для замежных творчых вандровак, наваткалі яны і не надта выгадныя. Так, шырмаўская капэла зноў пабывала ў Германіі, Акадэмічны сімфанічны аркестр выправіўся ў Ірландыю, у планах Дзяржаўнага камернага — Нарвегія...

З мінскімі канцэртамі цяпер куды больш складана. Пошукі альтэрнатывы філарманічнай пляцоўцы вядуць пакуль да такіх варыянтаў: Палацы культуры трактарнага завода, тэкстыльшчыкаў, ветэранаў, канцэртная зала "Мінск", зала ліцэя пры БДУ. Застаюцца і традыцыйныя месцы выступлення салістаў, камерных калектываў: Беларуска акадэмія музыкі ды Рэспубліканскі каледж пры ёй. А вось самую, бадай, зручную для філарманічнай публікі і гістарычна традыцыйную залу Дома афіцэраў (тут ладкаваліся першыя пасляваенныя канцэрты) сёння лягчэй атрымаць арганізатары "папсовых" праектаў ці Магілёўская абласная філармонія, чым Беларуска дзяржаўная, для якой высокая арэндная плата не па кішэнні.

Горкая іронія лёсу! Сталічныя артысты заўсёды з энтузіязмам адгукваюцца на запрашэнні выступіць перад вайскоўцамі. Паўзакі, граматы за шэфскія (значыць, бясплатныя) канцэрты, праведзеныя філармоніяй, як зазначае яе кіраўніцтва, атрыманыя ў такой колькасці, што для захоўвання гэтых, дакументаў варта ўжо шукаць асобнае памяшканне. Калі ж спатрэбілася падтрымка для самой філармоніі (напрыклад, ільготная плата за арэнду залы), дык "падшэфныя" не захацелі падзяліць груз яе праблем.

Што ж... Застаецца толькі ўздыхнуць над няспраўджаным высакародным учынкам галантных афіцэраў, якія маглі б (за памяркоўную плату, вядома!) прытуліць у сваім доме часова беспрытульных музыкантаў. І каламбур, кшталту: "Міністэрства абароны абараніла філармонію", лічы, прапаў...

Тым часам сезон поўніцца планами ды надзеямі на іх ажыццяўленне.

Дырыжор Аляксандр Анісімаў, які мае даўнюю і плённую практыку творчага супрацоўніцтва з музыкантамі шэрагу заходніх краін, узначаліўшы Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі, намагаецца і тут замацаваць стабільны, дакладны, у нейкім сэнсе жорсткі, сучасны рытм працы. Усе леташнія мінскія планы маэстра выконваліся з высокай дакладнасцю, пакуль не пачалася "хвароба" канцэртнай залы. Заключная з шасці абвешчаных сімфанічных праграм пад кіраўніцтвам А. Анісімава (творы Я. Брамса) перамысцілася. "На перспектыву". А тут яшчэ — няўдалая спроба наладзіць стасункі аркестравага сямейства з публікай на "Славянскім базары" ў Віцебску.

Паводле слоў галоўнага дырыжора, ужо была дамоўленасць з Міністэрствам культуры і з дырэкцыяй фестывалю накіонт правядзення ў Віцебску

хаця б аднаго канцэрта, прысвечанага прыгожай сімфанічнай музыцы, дзеля чаго маэстра нават пакінуў рэзерв часу ў напружаным, распісаным далёка наперад, асабістым творчым раскладзе. "Але потым, — паведаміў А. Анісімаў на вераснёвай сустрэчы з журналістамі, — нейкія людзі вырашылі, што гэта нікому не трэба, што гэта саспе "Славянскі базар". Няўжо Чайкоўскі горшы і менш славянскі кампазітар за іншых, прадстаўленых на гэтым фестывалі, — як Дабрынін, напрыклад?"

У самага маэстра ёсць багаты досвед правядзення такіх канцэртаў на Захадзе, нават на адкрытым паветры, з феерверкам, са званамі... Аналагічны прэзэдэнт — фестываль "Белыя ночы" ў Пецярбургу, запачаткаваны калісьці як выключна эстрадны, з удзелам Э. П'ехі, С. Ратара, В. Абадзінскага ды інш., але неўзабаве ўзбагачаны праграмамі музыкі розных жанраў класічнага кштал-

ленага ў нашым Вялікім тэатры, зоймецца Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі на чале з А. Анісімавым. Між іншым, ён абяцаў на гэты сезон сваю інтэрпрэтацыю вядомай Сімфоніі № 9 Д. Смольскага, дзе сола на электрагітары выканае (як і раней, як і заўжды) В. Смольскі, сын кампазітара, класны рок-музыкант, які жыве ў Германіі.

Далейшыя планы аркестра? Падрыхтоўка прэм'еры новай партытуры Г. Грэлавай (твор напісаны па замове самога маэстра). Супольнае выступленне з галандскімі перкусіяністамі, якія ўпершыню і з поспехам ігралі перад мінчукамі летась. На красавік, да чарнобыльскіх дзён, прымяркоўваецца выкананне сімфоніі Г. Малера, у якой гучыць ідэя ўваскрэсення, паўстання з нябыту. Летам, замыкаючы сезон, аркестр ушануе чарговую юбілей у сусветнай музычнай культуры, 200-годдзе Г. Берліэза: плануецца выкананне яго "Фантастычнай сімфоніі". Да таго ж, маэстра запрашае

Пяць гадоў таму, падчас фестывалю "Беларуская музычная восень", адбыўся юбілейны вечар Дзмітрыя Смольскага. Кульмінацыя прыпала на фінал канцэртнай праграмы, калі прагучала Сімфонія № 9, у якой сольную партыю электрагітары выканаў Віктар Смольскі. Спалучэнне бетховенскіх традыцый са стылістыкай рок-музыкі; суперсучасны інструмент, які "спяваў чалавечым голасам" ды ўзрушваў слых віртуозным спляценнем нязвыклых інтанацый і тэмбравых знаходак, — гэта ўражвала!.. Сёлета кампазітару споўнілася 65, а гады яго творчай дзейнасці склаліся ў прыгожую дату: "дзве пяцёркі". Мы чакаем (гл. у тэксце!), што адна з яго найбольш эфектных сімфоній прагучыць зноў.

НА ЗДЫМКУ: Віктар СМОЛЬСКІ падчас канцэрта 5.12.97 г.

С.Б.

Фота А. МАЦЮША

ту, акадэмічнай, сур'ёзнай і, што пацвярджаецца цікавасцю публікі, аншлагамі, — запатрабаванай не менш, чым папулярнае забаўляльнае мастацтва.

Пра пачатак сёлета, 65-га філарманічнага сезона, які адкрыўся ў зале Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі, "ЛіМ" паведамляў напярэдадні гэтай падзеі. Першы канцэрт, нагадаю, складаўся з твораў С. Рахманінава. Адзначыць 130-ю гадавіну з дня яго нараджэння рыхтуецца ўвесь музычны свет. І ў планах нашай філармоніі — не абмяжоўвацца адным канцэртам, а правесці ў Мінску "Рахманінаўскія дні". Што, дзе, калі? Адказаў на гэтыя пытанні пакуль няма. Як няма і проста афішы сімфанічных канцэртаў у сталіцы на бліжэйшы час.

Менш як тыдзень застаецца да традыцыйнага Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Беларуская музычная восень". Прагназаваць надвор'е на сёлета — "пяту пара года" не выпадае. Але на тое, што фестывальныя планы спраўдзяцца хаця б часткова, — можна паспадыцца. Хаця б таму, што яны, як і заўсёды, не абмяжоўваюцца сталіцай, грунтуюцца на музычных, культурніцкіх асяродках усёй краіны. А яшчэ таму, што падрыхтоўкай заключнага канцэрта "Беларускай музычнай восені", замоў-

для ўдзелу ў праграме французскіх салістаў, скрыпача Ш. Аліўе ды спявачку Ф. Адэт, — рыхтуецца Скрыпічны канцэрт К. Сен-Санса ды фрагменты з оперы Ш. Гуно "Фаўст". Зразумела, насьчытанае творчае жыццё аркестра звязана і з працай іншых дырыжораў: Пятра Вандзілоўскага, Андрэя Галанова, Міхала Казінца, Алега Лесуна, Карэн Ніксан (ЗША), Генадзя Праватарава, Вячаслава Чарнухі...

Найбольш надзейны арыенцір у сённяшнім канцэртным жыцці сталіцы — афішы Залы камернай музыкі, што на Залатой Горцы (касцёл Святога Роха). З верасня тут прайшлі разнастайныя праграмы, у якіх удзельнічалі вядомыя беларускія артысты, маладыя таленты, замежныя госці. Гучаў арган, хор, сольныя спевы, інструментальныя ансамблі, пазытычнае слова...

Прафесар Юрый Гільдзюк, які мастацкім кіраўніком Беларускай дзяржаўнай філармоніі працуе ўжо 20-ы сезон, пэўна, мог дазволіць сабе нядаўна вось такую мудрую і сакрамэнтальную фразу: "Мы — адна сям'я. Якая жыве не багата..."

...Паміж нягодамі будняў і шчасцем творчасці. Так і жыве.

С. БЕРАСЦЕНЬ

УСПАМІНЫ ПРА ЛАРЫСУ ГЕНІЮШ

У Слоніме пабачыла свет кніга ўспамінаў Пятра Марціноўскага пра Ларысу Геніюш. Яна называецца "Наша Лорка".

Аўтар успамінаў, які жыве ў вёсцы Дзярэчын Зэльвенскага раёна, усё жыццё аддаў школе. Філолаг па адукацыі, ён шчыра сябраваў і сябраваў з многімі беларускімі пісьменнікамі. Ягоны дом у Дзярэчынне творчая інтэлігенцыя жартоўна называе домам літаратараў. Тут гасцявала амаль палова сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пра сваё дзярэчынскае сустрэчы Пятро Марціноўскі плануе напісаць і выдаць некалькі кніг. Першаю такой пастаўкай стала кніга ўспамінаў пра беларускую паэтку Лары-

су Геніюш (1910—1983). Пётр Марціноўскі і яго жонка Ірына шмат гадоў шчыра сябравалі з Ларысай і Янкам Геніюшамі. Ларыса Антонаўна часта гасціла ў Марціноўскіх, ды і яны неаднаразова наведвалі хату Геніюшаў у Зэльве.

Кніга "Наша Лорка" пачынаецца з успамінаў аб тым, як аўтар кнігі, Алесь Трацяноўскі і Ларыса Геніюш ездзілі на матацыкле ў Гудзевічы да Алеся Белакоза, а таксама на радзіму паэты — у засценак Жлобаўцы і ў вёску Палаўкі, што на Ваўкавышчыне. Там землякі яе ласкава называлі "наша Лорка": "Наша Лорка прыехала. Прыходзьце да нас...".

Пётр Марціноўскі цікава распавядае ў кніжцы і пра тое, як Ларыса Геніюш напісала і чытала яму верш "Зубры", як яна па-мацярынску клапацілася пра Уладзіміра Караткевіча, якім апантаным кнігалюбам быў Янка Геніюш.

У кнізе "Наша Лорка" змешчаны таксама тэксты аднаго пісьма і паштовак Ларысы Геніюш да Марціноўскіх, а таксама ўрыўкі з "Незакончанага паэмы" паэты. Паэма прысвечана рэпрэсіям на Беларусі ў 30—50 гадах мінулага стагоддзя, падчас якіх шмат загінула беларускіх пісьменнікаў і палітыкаў:

"на якой мове з табой гаварыць,
Знаеш расейскую,
Можа выклікаць перакладчыка,
Можа па-чэску?"
Гляджу адважна, не, не баюся:
"Не знаю рускай,
Вы жа міністр на Беларусі
Дык гаварыце, як тут належыць,
Па-беларуску!"
"Не, па-расейску ты загаворыш", —
Грыміць Цанава.
Мовы ён нашай знаці — не знае,
Ад злосці шэры.
Біч для народу, скула ліхая,
Піяўка на сэрцы!
Бесіцца люта і мне жадае.
Суддзі не суддзі,
Быццам не людзі,
Скалы сядзяць:
"За беларускасць няхай вам будзе
Лет 25!"...

Акрамя малавядомай паэмы ў кнізе змешчаны вершы гродзенскіх паэтаў, прысвечаныя Ларысе Геніюш — Юркі Голуба, Дануты Бічэль, Міхася Скоблы, Уладзіміра Мазго, Ірыны Навуменкі, Ірыны Войткі і іншых аўтараў. Друкуюцца ў кнізе і фотаздымкі.

Сяргей ЧЫГРЫН

ШАНОЎНАЕ СПАДАРСТВА!

Адказы на пытанні анкеты мы жадалі б атрымаць не пазней як 1 студзеня 2003 года.

1. Што вы прачыталі ў гэтым годзе з беларускай літаратуры (рукапісы, публікацыі, кніжкі)?
2. Што перачыталі са "старога" і адкрылі ў ім новае!

Аляксандр СТАНЮТА:

1. "Vixi" Алеся Адамовіча ў аднайменнай кнізе з трох яго апошніх апавесцей (Мн., ТАА "Ковчег", 2002). Цяжка. Наталля Арсеннева. "Выбраныя творы" (Мн., "Беларускі кнігазбор", 2002).

Ягор КОНЕЎ:

3. З наватарскіх твораў найбольш спадабалася апавяданне Галіны Багданавай "Белая ружа Гаўдзі" ў часопісе "Беларусь". У той час, як многія нашы літаратары пішуць у стылі крытычнага рэалізму, яна, мне здаецца, прарываецца ў пост-пастмадэрнізм. З традыцыйных — лірычныя запісы "Вясна" Янкі Брыля. Чытаў з пачуццём белай зайдрасты — вось мне б так пісаць у 85! Пэўна, трэба вельмі любіць наш шапёны і пры-

Нарадзіўся ў 1936 годзе ў Мінску ў акцёрскай сям'і. Кандыдат філалагічных навук. Выдаў шэраг навуковых манаграфій і кніжку крытычных артыкулаў "Плошча Свабоды". Выступае і ў жанры прозы, і як сцэнарыст. Займаецца выкладчыцкай працай.

Расчараванне.

Раздзелы з "Міфалогіі Беларусі" і "Беларускай літаратуры і міфалогіі" Т. Шамякінай (Мн., "Мастацкая літаратура", 2002. — Мн., БДУ, 2001).

Апантанасць сваёй ідэяй + эрудыцыя = глыбіня новага.

Раздзелы з "Сентыментальнага палявання, або Укрытычных сутарэннях" Ірыны Шаўляковай.

Упаўнымсэнсе нават зратычная, як і належыць, энергетыка творчага масавыяўлення.

Часопіс "Кур'ер" — ці не апошні нумар, падпісаны Ігарам Герменчуком (Красавік, 2002).

Тое, што трэба — і чаго не стае беларускай журналістыцы.

Часопіс "Мировой футбол" (Масква), пра сусветны чэмпіянат — 2002: "Вялікая прафанацыя".

Задавальненне; сам так думаў і пісаў.

2. Янку Купалу. Дзённікі Івана Буніна.

гожы свет, і мець вялікую спагаду да людзей, каб у такім узросце заставацца такім творцам.

2-3. Зборнікі "Танец з вужакімі" і "Рэчаіснасць" Алеся Разанава. Прыемна ўсведамляць, што жыву ў адну эпоху з геніем. І крыўдна ўсведамляць, што сапраўднае значэнне Разанава для нашай літаратуры будзе належным чынам ацэнена, магчыма, толькі пасля яго смерці.

"Дамавікамэрон" Адама Глобуса. Са шкадаваннем думаў — як не хапае нашай літаратуры такога пачуцця творчай разнаволенасці, якое ёсць у аўтара. Гэта зусім не азначае, што трэба ўсім кідацца і пісаць пра інтымныя вопыты сваіх знаёмых. Аднак шлях да ўнутранай свабоды, без якой немагчымы плённы літаратурны працэс, пачынаецца, як мне здаецца, менавіта з пачуцця разнаволенасці.

"Як жылі нашы продкі ў XVIII стагоддзі" Адама Мальдзіса. Ну, як не захапляцца Мальдзісам, калі ў ягонай кнізе што ні старонка, дык гатовы сюжэт для гістарычнага рамана!

4. Сучасныя беларускія пісьменнікі, акрамя вышэйзгаданых: Уладзімір Саламаха, Барыс Пятровіч, Анатоль Казлоў.

3. Купалавы "Я не паэта" (кожны раз так з гэтым вершам у мяне) — і "Як спытаюцца нас". На газетным аркушы ("Народная воля", 20.IV.02.), у мільгаценні і гушчыні будзёншчыны, апошні верш проста працяў, дастаў у імгненне і да розуму, і да душы.

Дзённікі Буніна — інтымны, патаемны раман яго жыцця.

Стаць перад вачыма і вычытанае ў Т. Шамякінай. Срэбная месяцава дарожка на вадзе, па якой памкнуўся прайсці і загінуў старажытны кітайскі паэт Лі Бо. Пра гэта, піша аўтар, пэўна ведаў Максім Багдановіч ("Самнамбул"). Так-так, гэтая срэбная дарожка на вадзе... Спачатку мы імкнемся прайсці па ёй, потым плывем. Адно каб плыць?..

4. Купала, Багдановіч, Гарэцкі, Адамчык, Разанаў, Брыль, Быкаў, Стральцоў.

Пушкін, Лермантаў (проза), Л. Талстой, Чэхаў, Бунін, Ахматава, Акуджава (песні). Шэкспір, Хемінгуэй, Гамсун, Камю, Р.-П. Уорэн.

Паэты: Віктар Шніп, Віктар Гардзеі, Алесь Бадак, Эдуард Акулін.

Эсэісты: Янка Сіпакоў, Валянцін Акудовіч. Крытыкі: Уладзімір Гніпамедаў, Ірына Шаўлякова.

5. Аднойчы я быў у Кракаве і падняўся на мемарыяльны Капец Касцюшкі. І стоячы на пагорку, пазіраючы на далёкія Татры, раптам задумаўся: "А якім чынам харунжы з ліцвінскай глушы даслужыўся да генерала амерыканскай арміі?" Вярнуўся ў Мінск, стаў высвятляць. Аказалася, такая цікавая гісторыя, што будзе сорамна, калі нікому не распавяду. Два гады пісаў раман аб Касцюшкавых прыгодах у часы Амерыканскай Рэвалюцыі, ды ўсё не набярыўся смеласці занесці ў рэдакцыю. А сёлета задумаўся: "Якім чынам забыты генерал з ліцвінскай глушы аказаўся Начальнікам Паўстання?" Стаў высвятляць. Аказалася, не менш цікавая гісторыя. І вось цяпер адчуваю сорам за тое, што нікому пакуль яе не распавёў. І адначасова ў думках звяртаюся да партрэта Начальніка, наракаю: "Што ты са мной робіш, Тады? (Так называлі Касцюшку сябры і давераныя папечнікі.) Колькі часу яшчэ займацца табой?" А ён маўчыць сабе, не зважае на мае нараканні...

ЗАЛАТЫ ПЯРСЦЁНАК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

— Ты з нашага горада? Чаму я раней ніколі цябе не бачыў? Ніколі... і на дыскаці... — Я не хаджу туды.

— Чаму? — Там сумна... — Сапраўды сумна. Я й казаў заўсёды... Але цяпер і я болей туды не пайду ніколі... Скажы, як ты сюды трапіла? Часам не з неба?

— Не, — Каця нарэшце ўсміхнулася, — проста мяне зачынілі тут. А вы? — Мы пралезлі вунь праз тую дзірку, — Кекс паказаў на акно.

— Якая маленькая! — здзівілася Каця. — І ты не параніўся? Вы што, выходзіць, рабаўнікі?

— Выходзіць... — спяхмурнеў Кекс. — Вось здорава! — засмяялася Каця. — А ў мяне тата начальнік міліцыі!..

— Што-о?! — Кекс падхапіўся, уладзела яго галаву як мятолю падмялі, разам ацверзеў. — Вось дык улпілі!

— Не бойся, дурненькі, я цябе нікому не выдам. Дарэчы, ты так і не сказаў, як завуць цябе.

— Кі... ладна, Кірыпам, завуць мяне. Вось што, Кацюша, мы павінны зараз жа з табою знікнуць адсюль. Сама разумееш.

— Знікнуць? Разумею, але як?

— Праз дзірку, вядома.

— Праз акно, з другога паверха? — спалохалася дзяўчына, — Ды я не змагу.

— Зможаш! Я дапамагу табе. Абувайся хутчэй, парасон бяры і — пайшлі адсюль.

— І ты ж таксама босы.

— Мае боты на казырку засталіся. Пайшлі.

Ён спрытна скачыў праз разбітае акно, падаў ёй руку:

— Асцярожна... вось так, не спяшайся. Ну, малайчына! Вырасцеш — вазьму

цябе з сабою... на магазін... Ну, давай, другою нагой пераступай. Эх, ну, што ты?!..

— Кірып! Я, здаецца, парэзалася! — Каця нарэшце скачыла на казырок і — трапіла нагою на выстаўленае шкло.

Завыла-заскуголіла на ўвесь горад сігналізацыя. Кекс збялеў. Ён зразу меў, што ўсё скончана, нават не паспеўшы пацяцца... Калябком скаціўся з мокрага карніза на зямлю:

— Каця, хутчэй, скачы!..

— Я не магу! Баюся, Кірып!

— Каця, міленькая, я прашу цябе. Праз пяць хвілін яны прыедуць сюды... Ну, скачы ж, я злаўлю цябе...

І ён злавіў бы, ды яна раптам пакаўзнулася на мокрым казырку і юзам паляцела ўніз, ён не чакаў, і калі лавіў, не ўтрымаўся на нагах, абодва паваліліся на брудны коўзкі асфальт.

— Ой, нага! — ускрыкнула Каця.

— Што з нагою? Скрывіла? Трымаюся за мяне. Можаш ісці? Не? Тады я панясу цябе...

З-за паварота пачулася сірэна, паказаўся міліцэйскі патрульны варанок з мігалкаю. Не сірэна выла, то Архангел трубіў, абвешчваючы пра канец свету...

— Кідай мяне, Кірыпка! — узмалілася Каця. — Кідай жа! Ты яшчэ паспееш уцячы.

— Ніколі я ўжо цябе не кіну...

Як праз сон помніць Каця — выскачылі з машыны двое ў камуфляжных бушлатах, збілі Кірылу з ног, мацкокаючыся, павалілі на асфальт, тварам — у брудную калюжыну, заламлілі рукі, шчоўкнулі кайданкамі. І ўжо безбаронна пачалі лупцаваць нагамі, пакуль не запхнулі ў варанок.

Яна таксама ўпала на дол, але перадужала боль у назе, паднялася, закрычалала:

— Завошта ж вы яго так? Завошта? Звяры вы, падонкі! Нелюдзі! — крычала

і плакала адначас. — Вам бы толькі біць! Біць бы толькі, канавалы! Я тату ўсё раскажу!

Яны азірнуліся, падскочылі і да яе, таксама падхапілі пад рукі, волакам пацягнулі да машыны. Яна закрычала нема і паспрабавала ўкусіць аднаго з іх за руку.

— Ах ты, сцерава, яшчэ й кусацца. Ды я цябе зараз без зубоў!..

Нарэшце пры святле машынных фараў яна разгледзела сваіх катаў, а яны — яе. І — знямелі.

— Чакай, гэта ж, здаецца, дачка Канапацкага...

— Не можа быць! А ён шукае...

— А, што, бандзюгі, даскакаліся? — зласліва, дзіка зарагатала Каця ім у твар.

— Пардон, дачуша, памылка выйшла. З кім не бывае? Выбачайце... гуляйце. І дадоў час, бацька шукае. А мы вас не бачылі, дамовіліся? — яны асцярожна, на задніх лапках адступалі ад варанка, лісліва ёй, Каці, усміхаючыся. Нават узялі пад казырок.

А яна ўсё адно як здранцвела, не магла паверыць вачам сваім. Ніколі ў жыцці не бачыла яшчэ такой агіднай халуўскай нізасці. І толькі калі ўскочылі ў машыну, хлопнулі дзверцамі, газанулі, калі шалёна ірвануў з месца варанок, агоўталася, памкнуўся бегчы наўздагон, але зноў пакаўзнула, упала, закрычала ў адчай:

— Куды ж вы?! Куды?! Спыніцеся. Выпусціце яго. Ададайце... Ададайце, прашу вас! Божачка! Вярні мне яго, вярні-і!.. — плакала, прасіла, пагражала, але яе ніхто не чуў, бо ніхто і не хацеў сплухаць. Хіба толькі дождж па-свойму спрабаваў яе сусцшыць, змываў з яе твару, з рук, з паліто, з парасону бруд, хаця і бачыў, што ўсё дарэмна.

Зноў паднялася. Па шчаках паўзлі ці слёзы, ці буйныя кроплі дажджу, падалі на каўнер, застывалі бурштынавымі пацеркамі. Лёгкі марозік упрыгожыў яе паліто шакаладнымі ледзянкамі, а яна, учарнелая, калматая, падобная да таго пудзеля з універмага, усё стаяла, узірлася ў цемру, сціскаючы ў акрываўленым маленькім кулачку залаты пярсцёнак...

2002 год аб'яўлены Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый годам культурнай спадчыны. На адкрыцці Тыдня беларускай культуры ў краінах гэтага года ў Тэатры П'ера Кардэна ў Парыжы Генеральны дырэктар ЮНЕСКА Каіціра Мацуры сказаў: "Грунтоўная на традыцыях, але звернутая да будучыні, беларуская творчасць змагла шмат пачэрпнуць у багатай разнастайнасці сваёй спадчыны, каб выказаць на сучаснай арыгінальнай мове ўласную душу сваёй культуры. Таму я шчаслівы, што ЮНЕСКА звязана з гэтай прэстыжнай з'явай".

Прадстаўнік краіны, якая дае прыклад усяму свету — як захаваць самабытнасць сваёй традыцыйнай культуры ва ўмовах глабалізацыі, на пачатку сваёй дзейнасці даў народам свету своеасаблівую ахоўную граматы — "Сусветную дэкларацыю культурнай разнастайнасці", якая была прынята XXXI сесіяй Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА ў Парыжы 3 лістапада 2001 года.

Прэамбула, 12 артыкулаў і вызначаныя 20 галоўных напрамкаў Дэкларацыі па культурнай разнастайнасці даюць выдатную перспектыву нашым працаўнікам культуры ў справе захавання унікальнай нацыянальнай спадчыны, самабытнасці ва ўмовах глабалізацыі. Асабліва важна, што ўвага акцэнтуюцца на выкарыстанні сучаснай мультымедыянай тэхнікі ў справе фіксацыі, надзейнага захавання на лазерных носбітах нацыянальна адметных з'яў культурны для перадачы іх наступным пакаленням, што мы, на жаль пакуль не робім.

Першая палова 2002 года азнаменавалася на Беларусі дзесяткамі "круглых сталоў" па розных накірунках захавання тоеснасці культуры, якія сталі падрыхтоўчым этапам да Міжнароднага сімпозіума "Разнастайнасць моў і культур ва ўмовах глабалізацыі". Перавага на ім была аддадзена вельмі вострай на Беларусі моўнай праблеме, але гэта не адпавядала сутнасці самой Дэкларацыі пра культурную разнастайнасць (можа ў гэтым і прычына таго, што надзвычай важны для Беларусі міжнародны дакумент да гэтага часу не апублікаваны).

Назвы "круглых сталоў" напярэдадні сімпозіума гавораць самі за сябе: "Улада і культура", "Мова сродкаў масавай інфармацыі", "Мова, адукацыя і час", "Беларуская мова: Інтэрнэт і камп'ютэр" і інш. Найбольш блізка духу Дэкларацыі адпавядала канферэнцыя "Праблемы традыцыйнай культуры", якая была святочна арганізавана дэкладна на Вялікадзень Беларускам фондам культуры і навукова-даследчай лабараторыяй Беларускага фальклору Белдзяржуніверсітэта. Грунтоўныя даклады Мікалая Крукоўскага "Глабалізацыя, постмадэрнізм і нацыянальныя культуры", Леаніда Лыча "Традыцыйная культура як фактар захавання нацыянальнай самабытнасці беларусаў", Таццяны Шамякінай "Народная культура ва ўмовах глабалізацыі" і іншых выступоўцаў раскрылі фатальнасць сітуацыі ў справе захавання культурнай разнастайнасці на Беларусі. Навуковыя разважанні былі дапоўнены паказам праграм лепшых рэгіянальных фальклорных гуртоў. Над Нямігай, у гістарычным цэнтры Мінска гэта гучала больш чым шматзначна.

Сімпозіум адбыўся ў Мінску 8 — 10 ліпеня 2002 года, яго адкрыў Каіціра Мацуры, ён зрабіў аналіз шматлічнасці культурнай спадчыны народаў свету, заклікаў да ашчаднага захавання яе ва ўрбанізаваным грамадстве, глабалізаваным свеце, што асабліва важна для Беларусі. З аналітычнымі дэкладамі на сімпозіуме выступілі акадэмік Аляксандр Вайтовіч, нямецкі вучоны Роланд Марці, французскі сацыялінгвіст Жан-П'ер Жанто, член-карэспандэнт НАН Украіны Рыгор Піўтарак і шмат беларускіх вучоных і пісьменнікаў. Удзельнікі ўхвалілі прапанову расійскага акадэміка-экалага Эрыка Сляпяна, ураджэнца Беларусі, аб правядзенні раз у два — тры гады ў Мінску пад дахам ЮНЕСКА форуму ў абарону культурнай разнастайнасці.

Прапануем "Сусветную дэкларацыю культурнай разнастайнасці", падрыхтаваную да друку ў навукова-даследчай лабараторыі беларускага фальклору Белдзяржуніверсітэта.

ВАСІЛЬ ЛІЦЬВІНКА

СУСВЕТНАЯ ДЭКЛАРАЦЫЯ КУЛЬТУРНАЙ РАЗНАСТАЙНАСЦІ ЮНЕСКА

3 ЛІСТАПАДА 2001 г.,

31-ая СЕСІЯ ГЕНЕРАЛЬНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ, ПАРЫЖ

Генеральная канферэнцыя, прымаючы на сябе абавязак цалкам забяспечваць выкананне правоў чалавека і фундаментальных свабод, абвешчаных у Сусветнай Дэкларацыі Правоў Чалавека і ў іншых прызнаных ва ўсім свеце міжнародных актах, такіх як дзве міжнародныя Канвенцыі ад 1966 г., адпаведна па грамадзянскіх і палітычных правах і па эканамічных, сацыяльных і культурных правах:

- нагадваючы, што прэамбула Канстытуцыі ЮНЕСКА сцвярджае, што «шырокае распаўсюджванне адукацыі людзей у духу справядлівасці, свабоды і міру неабходны дзеля сцвярджэння чалавечай годнасці і з'яўляюцца святым абавязкам, які ўсе нацыі (дзяржавы) павінны выконваць у духу ўзаемнай падтрымкі і ўзаемакарысці»;

- абавіраючыся на артыкул 1 Канстытуцыі, які вызначае адным з абавязкаў ЮНЕСКА спрыяць «такім міжнародным пагадненням, якія б забяспечвалі свабоднае распаўсюджванне ідэй у форме слова і вобраза»;

- нагадваючы пра палажэнні ў справе культурнай разнастайнасці і рэалізацыі культурных правоў у міжнародных міжнародных актах, прынятых ЮНЕСКА (1);

- пацвярджаючы, што культуру трэба разглядаць як комплекс адметных духоўных, матэрыяльных, інтэлектуальных і эмацыянальных праяў грамадства або сацыяльнай групы, а гэта ўключае ў сябе, акрамя мастацтва і літаратуры (3), таксама стылі жыцця, спосабы суіснавання, сістэмы каштоўнасцяў, традыцыі і вераванняў (2);

- зазначаючы, што культура знаходзіцца ў цэнтры сучасных спрэчак пра тоеснасць, сацыяльнае адзінства і развіццё эканомікі, заснаванай на ведах;

- сцвярджаючы, што павага да разнастайнасці культур, талерантнасць, дыялог ва ўмовах узаемадаверу і ўзаема разумення з'яўляюцца лепшымі гарантыямі міру паміж народамі і бяспекі;

- імкнучыся да ўзмацнення салідарнасці на аснове прызнання культурнай разнастайнасці, усведамлення аднасці ўсяго чалавецтва і развіцця міжкультурнага абмену;

- усведамляючы, што працэс глабалізацыі, якому спрыяе развіццё новых інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій, хаця і з'яўляецца ў пэўнай ступені адходам ад культурнай разнастайнасці, аднак стварае ўмовы для абнаўлення дыялога паміж культурамі і цывілізацыямі;

- усведамляючы, што ЮНЕСКА даверана асабліва місія ў рамках сістэмы ААН: забяспечваць захаванне разнастайнасці культур і спрыяць ёй, абяшчае наступныя **прынцыпы і прымае дадзеную Дэкларацыю:**

ТОЕСНАСЦЬ, РАЗНАСТАЙНАСЦЬ І ПЛЮРАЛІЗМ

Артыкул 1. Культурная разнастайнасць: агульначалавечая спадчына.

Культура ўвасабляецца ў розных формах у часе і прасторы. Гэтая разнастайнасць увасоблена ва ўнікальнасці і вялікай колькасці тоесных груп і грамадстваў, з якіх складаецца чалавецтва. Як крыніца абмену, абнаўлення і творчасці гэтак жа неабходна для чалавецтва, як біялагічная разнастайнасць для прыроды. У гэтым сэнсе яна з'яўляецца агульнай спадчынай чалавецтва і павінна прызнавацца і сцвярджацца на карысць цяперашняга і будучых пакаленняў.

Артыкул 2. Ад культурнай разнастайнасці да культурнага плюралізму.

Ва ўмовах усё большага адрознення грамадстваў неабходна забяспечыць гарманічнае ўзаемадзеянне паміж народамі і групамі, якія маюць розныя і дынамічныя культурныя тоеснасці, а таксама спрыяць іх жаданню жыць разам. Палітыка ўключэння ў гэты працэс і ўдзел у ім усіх грамадзян з'яўляюцца гарантыяй сацыяльнай ад-

насці, жыццяздольнасці грамадзянскай супольнасці і міру. Вызначаны такім чынам культурны плюралізм увасабляецца ў рэальнай палітыцы культурнай разнастайнасці. Неад'емны ад дэмакратычнага ладу культурны плюралізм спрыяе культурнаму абмену і росквіту творчых магчымасцяў, на якіх грунтуецца жыццё грамадства.

Артыкул 3. Культурная разнастайнасць як чынік развіцця.

Культурная разнастайнасць пашырае магчымасць выбару для кожнага чалавека; яна з'яўляецца адным з чынінікаў развіцця, пад чым трэба разумець не толькі эканамічны рост, але і дасягненне задавальняючага інтэлектуальнага, эмацыянальнага, маральнага і духоўнага існавання.

КУЛЬТУРНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ І ПРАВА ЧАЛAVEKA

Артыкул 4. Права чалавека як гарантыя культурнай разнастайнасці.

Абарона культурнай разнастайнасці — гэта звычайны імператыв, неад'емны ад павагі да чалавечай годнасці. Пад гэтым трэба разумець захаванне правоў чалавека і фундаментальных свабод, у прыватнасці правоў асоб, якія належаць да меншасцяў і да карэнных народаў. Ніхто не можа заклікаць да культурнай разнастайнасці, каб парушыць правы чалавека, гарантаваныя міжнародным правам, або абмежаваць іх дзеянне.

Артыкул 5. Культурныя правы як спрыяльнае асяроддзе для культурнай разнастайнасці.

Культурныя правы з'яўляюцца неад'емнай часткай правоў чалавека, універсальных, непадзельных і ўзаемазалежных. Дзеля росквіту творчай разнастайнасці неабходна поўнае выкананне культурных правоў, як гэта вызначана ў артыкуле 27 Сусветнай дэкларацыі правоў чалавека і ў артыкулах 13 і 15 Міжнароднага пагаднення па эканамічных, сацыяльных і культурных правах. У адпаведнасці з імі ўсе людзі павінны мець магчымасць

самавыяўлення, творчасці і распаўсюджвання сваіх твораў на мове, абранай імі, і асабліва на іх роднай мове; усе людзі павінны мець доступ да якаснай адукацыі і падрыхтоўкі ва ўмовах, якімі поўнасцю забяспечваецца павага да іх культурнай тоеснасці; усе людзі павінны мець магчымасць удзельнічаць у культурным жыцці паводле свайго выбару і займацца самастойнай культурнай дзейнасцю пры ўмовах захавання правоў чалавека і фундаментальных свабод.

Артыкул 6. Культурная разнастайнасць для ўсіх.

Забяспечваючы свабодную плынь ідэй у форме слова і вобраза, неабходна рупіцца пра тое, каб усе культуры мелі магчымасць самавыяўлення і маглі паведаміць пра сябе. Свабода слова, плюралізм сродкаў масавай інфармацыі, шматмоўе, роўны доступ да мастацкіх, навуковых і тэхналагічных ведаў, уключна з дыгітальнай (лічбавай) формай, а таксама магчымасць доступу да ўсіх культур, да сродкаў выражэння і распаўсюджвання інфармацыі з'яўляюцца гарантыямі культурнай разнастайнасці.

КУЛЬТУРНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ І ТВОРЧАСЦЬ

Артыкул 7. Культурная спадчына як крыніца творчасці.

Творчасць жывіцца каранямі культурнай традыцыі, але расцвітае ў кантакце з іншымі культурамі. З гэтай прычыны трэба захоўваць спадчыну ва ўсіх яе формах, павялічваць і перадаваць будучым пакаленням як суму чалавечага досведу і памкненняў, а таксама трэба спрыяць творчасці ва ўсёй яе разнастайнасці і натхняць на шчыры дыялог паміж культурамі.

Артыкул 8. Аб'екты культуры і паслугі ў сферы культуры: унікальныя аб'екты.

Ва ўмовах цяперашніх эканамічных і тэхналагічных пераменаў, адкрыцця шырокіх перспектыв для творчасці і інавацый неабходна звяртаць асаблівую ўвагу на разнастайнасць у сферы прапановы прадуктаў творчай працы, на адпаведнае прызнанне правоў аўтараў і выканаўцаў і на ўнікальнасць аб'ектаў культуры і паслуг у сферы культуры, якія, будучы вектарамі тоеснасці, каштоўнасці і значэння, не могуць разглядацца як звычайныя паслугі або прадукты спажывання.

Артыкул 9. Культурная палітыка як каталізатар творчасці.

Забяспечваючы свабодны абмен ідэямі і творами, культурная палітыка павінна ствараць умовы, якія б спрыялі ўзнікненню і распаўсюджванню разнастайных аб'ектаў культуры і паслуг у сферы культуры праз шэраг відаў культурнай дзейнасці, мэтамі якіх з'яў-

(Заканчэнне на стар. 14)

У ЭФІРЫ БЕЛАРУСКАГА РАДЫЁ — ЛІТАРАТУРА

Сёння ўжо можна падвесці пэўныя вынікі пачатку новага вяснянскага сезона на Беларускім радыё. Якім жа становіцца яно, як прыжылася на яго хваля айчынная і сусветная літаратура?

Вызначыліся тры асноўныя напрамкі: гэта аўтарскія і інфармацыйна-аналітычныя праграмы, а таксама чытанне арыгінальнай літаратуры.

Цікавай з'явай у эфіры становяцца аўтарскія праграмы. Гэта "Сентыментальнае паляванне" Ірыны Шаўляковай, "Брама" Навума Гальпяровіча, "Авансцэна" Святланы Шалімы, "Палітра" Галіны Шаблінскай. Кожная з іх вызначаецца непаўторнасцю, аўтарскім бачаннем праблем. З цікавасцю ўспрымалі слухачы гутаркі з паэткамі Ірынай Дарафейчук і Наталляй Капа, Алесем Пашкевічамі Вольгай Куртаніч, пісьменніцай Галінай Багданавай. Удаля дапасаваліся да праграмы "Палітра" вершы Рыгора Бардуліна. Па-новаму загучаў "Літаратурны праспект", з'явілася паэтычная старонка "Жывы гук", дзе разам з Маргарытай Прохар да слухачоў звярталіся ў прамым эфіры Анатоль Аўруцін, Людміла Рублеўская.

Пачэснае месца заняла літаратура на канале "Культура".

Што ж чакае аматараў прыгожага пісьменства на хвалях Беларускага радыё на наступным тыдні?

Першы Нацыянальны канал
Панядзелак — у "Радыёэфакце" — "Кольца часу", у 12 гадзін ночы — "Кароткія гісторыі".

"Брама" — аўтарская праграма Навума Гальпяровіча гучыць, як заўсёды ў аўторак, пачатак у 22 гадзіны 30 хвілін. У гэты ж час у сераду — праграма Святланы Шалімы "Авансцэна". Галіна Шаблінская ў чацвер запрашае да сустрэчы ў аўтарскай праграме "Палітра" з Васілём Зуёнкам. "Сентыментальнае паляванне" Ірыны Шаўляковай — у пятніцу, у 22 гадзіны 30 хвілін.

У суботу Маргарыта Прохар знаёміць з навінамі літаратуры ў "Літаратурным праспекце", а ў 16.15 выступіць са сваім сурасмоўцам у праграме "Жывы гук".

У аўторак — "Кнігарня" Святланы Дзевяткавай. І штоноч, пасля паўночы — "Кароткія гісторыі", а гэта значыць — шэдэўры айчынай і сусветнай літаратуры.

Канал "Культура"
"Клуб дамаседаў" у панядзелак, аўторак у 11.00 — працягвае знаёміць са старонкамі рамана У. Караткевіча "Чорны замак Альшанскі", у сераду ў 11.20 — праграма М. Прохар "Хранограф", у чацвер у гэты ж час — "Натхненне" В. Макарэвіча.

Літаратурны аўторак у інфармацыйна-публіцыстычным блоку "Сімфонія дня" пачнецца з "Дзеяслова" Л. Рублеўскай у 12.10, у 14.10 — "Магія творчасці" З. Каваленкі, у 15.00 — праграма "Ліставанні" І. Рыбіцкага, "Таленты з глыбіні" М. Прохар у 15.20, у "Паэтычным радыётэатры", які пачнецца ў 15.40 — спектакль "У горадзе валадарыць Рагвалод" паводле творчасці А. Разанава, у 16.10 — "Гаспода" Г. Шаблінскай, госць студыі жывога эфіру — член-карэспандэнт Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, прафесар М. Мушыньскі. Выпуск да 120-годдзя Якуба Коласа.

Н. К.

ПЕРШЫ МІЖНАРОДНЫ

конкурс выканаўцаў на народных інструментах імя І. ЖЫНОВІЧА

Урачыстае адкрыццё адбылося ўчора, 14 лістапада. Замоўлена больш за 80 удзельнікаў, з іх 57 — прадстаўнікі Беларусі. Жюры ўзначальвае народны артыст РБ прафесар М. Казінец. Праграма конкурсных выступленняў прадугледжвае і выкананне абавязковых твораў беларускіх кампазітараў: Саната для цымбалаў В. Кузняцова, Таката (баян, акардэон) В. Малых, а таксама "Рандзіна" А. В'етана (домра-мандаліна, балалайка). Замоўлены 3 прэміі (першая — 1000 дол. ЗША), 3 дыпломы па кожнай намінацыі, узнагароды канцэртмайстрам. Прэміі ўручаюцца ў рублёвым эквіваленце па курсе НБ РБ на дзень выплаты.

15-17, 1 тур. Зала 2-га корпуса Беларускай акадэміі музыкі (вул. Чычэрыва, 5) — баян, акардэон. Зала ДМШ № 8 (вул. Варшаві, 58) — цымбалы, домра-мандаліна, балалайка.

18-19, II тур. Тамсама.

20, III тур. Зала БАМ (вул. Інтэрнацыянальная, 30) — усе інструменты.

21, урачыстае закрыццё. Зала БАМ.

Тэл. для даведак: 227-49-42.

СУСВЕТНАЯ ДЭКЛАРАЦЫЯ КУЛЬТУРНАЙ РАЗНАСТАЙНАСЦІ ЮНЕСКА

(Заканчэнне. Пачатак на стар.13)

ляецца самасцвярджэнне на мясцовым і глабальным узроўнях. Гэта адносіцца да кожнай дзяржавы. У адпаведнасці з яе міжнароднымі абавязкамі яна павінна вызначыць сваю культурную палітыку і рэалізоўваць яе сродкамі, якія лічыць адпаведнымі, аказваючы падтрымку развіццю культурнай дзейнасці ці выкарыстоўваючы адпаведнае рэгуляванне.

КУЛЬТУРНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦІ І МІЖНАРОДНАЯ САЛІДАРНАСЦІ

Артыкул 10. Пашырэнне магчымасцяў творчай дзейнасці і распаўсюджвання яе па ўсім свеце.

Ва ўмовах цяперашняга дысбалансу на глабальным узроўні ў абмене культурнымі аб'ектамі і паслугамі ў сферы культуры трэба ўзмацніць міжнароднае супрацоўніцтва і салідарнасць з мэтай садзеяння ўсім краінам, якія знаходзяцца на стадыі развіцця і на пераходным этапе, у заснаванні шэрагу відаў культурнай дзейнасці, якія былі б жыццяздольнымі і канкурэнтназдольнымі на нацыянальным (дзяржаўным) і міжнародным узроўнях.

Артыкул 11. Пабудова партнёрскіх адносін паміж дзяржаўным сектарам, прыватным сектарам і грамадзянскай супольнасцю.

Захаванне і падтрымка культурнай разнастайнасці, якая з'яўляецца крыніцай бесперапыннага развіцця чалавецтва, не можа быць гарантавана толькі сіламі рынку. З гэтага пункту гледжання трэба падкрэсліць прыярытэтнасць (6) дзяржаўнай палітыкі ў супрацоўніцтве з прыватным сектарам і грамадзянскай супольнасцю.

Артыкул 12. Роля ЮНЕСКА.

ЮНЕСКА ў адпаведнасці са сваімі мандатамі і функцыямі павінна:

1. Спрыяць увасабленню прынцыпаў, выкладзеных у гэтай Дэкларацыі, у стратэгічных планах развіцця розных міжрадавых арганізацый;

2. Служыць асновай для спасылкі і глебай, на якіх дзяржавы, міжнародныя ўрадавыя і няўрадавыя арганізацыі, грамадзянская супольнасць і прыватны сектар маглі б аб'ядноўвацца пры распрацоўцы канцэпцый, мэт і палітыкі на карысць культурнай разнастайнасці;

3. Прыкладаць намаганні па ўсталяванні стандартаў, папулярызацыі і стварэнні магчымасцяў у сферах, вызначаных гэтай Дэкларацыяй і ў рамках сваёй кампетэнцыі;

4. Спрыяць выкананню Плана дзеянняў, галоўныя напрамкі якога прыкладзены да гэтай Дэкларацыі.

ГАЛОЎНЫЯ НАПРАМКІ ПЛАНА ДЗЕЯННЯЎ ПА ВЫКАНАННІ СУСВЕТНАЙ ДЭКЛАРАЦЫІ ЮНЕСКА ПА КУЛЬТУРНАЙ РАЗНАСТАЙНАСЦІ

Дзяржавы-сябры ЮНЕСКА абавязуюцца зрабіць адпаведныя крокі па шырокім распаўсюджванні Сусветнай Дэкларацыі ЮНЕСКА па культурнай разнастайнасці, у прыватнасці, для дасягнення наступных мэт:

1. Паглыбляць міжнародны дыялог па пытаннях, якія датычацца культурнай разнастайнасці, у прыватнасці, яе сувязі з развіццём і яе ўплыву на фарміраванне палітыкі як на нацыянальным (дзяржаўным), так і на міжнародным узроўнях; у прыватнасці, актывізаваць дзейнасць па

аналізе мэтазгоднасці прыняцця міжнароднага прававога акта па культурнай разнастайнасці;

2. Спрыяць вызначэнню прынцыпаў, стандартаў і практычных дзеянняў як на нацыянальным (дзяржаўным), так і на міжнародным узроўнях, а таксама форм папулярызацыі і мадэляў супрацоўніцтва, якія былі б найбольш эфектыўнымі ў справе захавання культурнай разнастайнасці і садзеяння ёй;

3. Спрыяць абмену ведамі і больш дасканальнымі формамі дзеянняў у сферы культурнага плюралізму з мэтай аблягчэння ўключэння і ўдзелу ў гэтым працэсе асоб і груп рознага культурнага паходжання ў грамадствах, якія складаюцца з розных культурных элементаў;

4. Пашыраць разуменне і тлумачыць сэнс культурных правоў як інтэгральнай часткі правоў чалавека;

5. Захоўваць моўную спадчыну чалавецтва і падтрымліваць існаванне моў, творчасці на іх і распаўсюджванне як мага большай колькасці моў;

6. Стымуляваць развіццё моўнай разнастайнасці — пры павазе да роднай мовы — на ўсіх узроўнях адукацыі, наколькі гэта магчыма, і спрыяць вывучэнню шэрагу моў з маладога ўзросту;

7. Спрыяць праз адукацыю стаўленню асэнцы культурнай разнастайнасці і з гэтай мэтай удасканальваць як вучэбныя праграмы, так і падрыхтоўку выкладчыкаў;

8. Па магчымасці ўкараняць традыцыйныя метады педагогікі ў адукацыйны працэс з мэтай захавання і больш поўнага выкарыстання адпаведных культурнай традыцыі метадаў перадачы ведаў;

9. Спрыяць "дыгiтальнай (у рамках лічбавых тэхналогій) пісьменнасці" і ўдасканальванню новых інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій, якія павінны разглядацца як адукацыйная дысцыпліна і як педагогічны сродак дзеля павышэння эфектыўнасці працэсу навучання;

10. Спрыяць моўнай разнастайнасці ў кібернетычнай прасторы і ўсеагульнаму доступу праз сусветную сетку да ўсёй інфармацыі ў грамадскай сферы;

11. Пераадоўваць розніцу ў развіцці дыгiтальных (лічбавых) тэхналогій у цесным супрацоўніцтве з адпаведнымі сістэмнымі арганізацыямі ААН, спрыяючы доступу краін, якія знаходзяцца на стадыі развіцця, да новых тэхналогій, дапамагаючы ім у засваенні інфармацыйных тэхналогій і спрыяючы распаўсюджванню дыгiтальнымі сродкамі рэгіянальных прадуктаў культурнага працэсу і доступу гэтых краін да адукацыйных, культурных і навуковых дыгiтальных рэсурсаў, даступных ва ўсім свеце.

12. Спрыяць вытворчасці, захаванню і распаўсюджванню інфармацыі рознага зместу ў сродках масавай інфармацыі і сусветнай інфармацыйнай сетцы і з гэтай мэтай спрыяць павышэнню ролі радыё і тэлебачання ў развіцці аўдыёвізуальнай прадукцыі высокай якасці, у прыватнасці, спрыяць усталяванню сумесных механізмаў, каб аблегчыць распаўсюджванне такой прадукцыі.

13. Распрацоўваць палітыку і стратэгію захавання і ўзбагачэння культурнай і прыроднай спадчыны, а перш за ўсё вуснай і нематэрыяльнай, а таксама змагацца супраць незаконнага гандлю аб'ектамі культуры і паслугамі ў сферы культуры.

14. Шанаваць і абараняць традыцыйныя веды, асабліва карэнныя на-

родаў; прызнаваць уклад традыцыйных ведаў, асабліва ў справу абароны навакольнага асяроддзя і выкарыстання прыродных рэсурсаў, і спрыяць гарманізацыі сучаснай навукі і рэгіянальных ведаў.

15. Спрыяць магчымасці свабоднага перамяшчэння творцаў, мастакоў, даследчыкаў, навукоўцаў і інтэлектуалаў і развіццю міжнародных праграм даследавання і партнёрства, у той жа час захоўваць творчыя магчымасці і спрыяць ім у краінах, якія знаходзяцца на стадыі развіцця і на пераходным этапе.

16. Забяспечыць абарону аўтарскіх і сумежных з імі правоў у інтарэсах развіцця сучаснай творчасці і справядлівай аплаты творчай працы, у той жа час падтрымліваць правы грамадства на доступ да культуры ў адпаведнасці з артыкулам 27 Сусветнай Дэкларацыі правоў чалавека.

17. Садзейнічаць узнікненню і актывізацыі дзейнасці ў сферы культуры ў краінах, якія знаходзяцца на стадыі развіцця і на пераходным этапе, і з гэтай мэтай супрацоўнічаць дзеля развіцця неабходных інфраструктур і ведаў, спрыяць узнікненню мясцовых рынкаў і доступу аб'ектаў культуры гэтых краін да сусветнага рынку і міжнароднай сеткі распаўсюджвання.

18. Развіваць культурную палітыку, уключаючы захады па аперацыйнай падтрымцы і стварэнні неабходнай нарматыўна-прававой базы, якая была б накіравана на ажыццяўленне прынцыпаў гэтай Дэкларацыі ў адпаведнасці з міжнароднымі абавязкамі кожнай дзяржавы.

19. Прыцягнуць грамадзянскую супольнасць да справы вызначэння грамадскай палітыкі, накіраванай на захаванне культурнай разнастайнасці і садзеянне ёй.

20. Прызнаваць і падтрымліваць уклад, які можа зрабіць прыватны сектар у справу садзеяння культурнай разнастайнасці, і спрыяць з гэтай мэтай скліканню форумаў дзеля правядзення дыялогу паміж дзяржаўным і прыватным сектарамі.

Дзяржавы-сябры рэкамендуюць Генеральнаму дырэктару ўлічваць змест гэтага Плана дзеянняў пры рэалізацыі праграм ЮНЕСКА і паведаміць пра яго інстытутам ААН, а таксама іншым міжрадавым і няўрадавым арганізацыям, каб паспрыяць аб'яднанню намаганняў на карысць культурнай разнастайнасці.

1. Сярод іх, у прыватнасці: Фларэнцыйскае пагадненне 1950 г. і яго Найробскі пратакол 1976 г.; Міжнародная канвенцыя па аўтарскіх правах 1952 г.; Дэкларацыя прынцыпаў міжнароднага культурнага супрацоўніцтва 1966 г.; Канвенцыя аб захадах па забароне і прадукцыі незаконнага імпарту, экспарту і перадачы аўтарскіх правоў (1970); Канвенцыя па абароне сусветнай і прыроднай спадчыны 1972 г.; Дэкларацыя ЮНЕСКА па расах і расавых забонах 1978 г.; Рэкамендацыя адносна Статусу творцы 1980 г. і Рэкамендацыя абароны традыцыйнай і народнай культуры 1989 г.

2. Гэтая дэфініцыя стаіць у адным шэрагу з высновамі Сусветнай канферэнцыі па культурнай палітыцы (MONDIACULT, Мехіка, 1982), Сусветнай Камісіі па культуры і развіцці (Наша творчая разнастайнасць, 1995) і Міжрадавай канферэнцыі па культурнай палітыцы дзеля развіцця (Стакгольм, 1998).

АЎТАРЫТЭТНАЕ СЛОВА ПРА НАШ РАДАВОД

Артыкул прафесара Язэпа Юхо "Імя табе — Беларусь" ("ЛіМ", 2002, №37 і 38) не можа не прыцягнуць увагу чытача багаццем звестак з самых разнастайных крыніц. У нашых выданнях — перыядычных і навуковых — не надта пашырана такая, напрыклад, інфармацыя: "У сярэднявеччы існаваў міф пра трох братоў Чэха, Леха і Руса, ад якіх паходзяць імёны трох народаў: чэхаў, палякаў і рускіх. Гэты міф быў выкладзены ў Хроніцы вялікапольскай, напісанай на лацінскай мове прыкладна ў 1295".

Інфармацыя такая з'яўляецца асабліва каштоўнай і павучальнай для тых, хто паспеў пазнаёміцца з апошнім выданнем рускай энцыклапедыі "Міфы народаў мира", дзе ў другім томе на стар. 85 сказана: "ЛЯХ, в западно-славянской мифологии генеалогический герой, предок поляков (ляхов), брат Чеха, согласно преданиям, записанным в хронике 14 в. Вероятно, имя Л. образовано от латинского lego, «пустошь», «новь», «необработанная земля». Маскоўскія энцыклапедысты-фантазеры перахрысцілі Леха ў "Ляха", згубілі Руса, а хроніку, створаную прыблізна ў 1295 г. у Гнезне або ў Познані, абвясцілі помнікам XIV стагоддзя. Так вось, яны ўзбагацілі "Міфы народаў свету" сваім уласным міфам, які аднак славы аўтарам ніяк не памножыць, ні прыдбаць не дасць рады. Ды яшчэ прыдумалі славечка "lego", якога ў слоўніках лацінскай мовы няма. У латыні, як быццам, ніколі не было і насавога гук "e".

У артыкуле "Імя табе — Беларусь" шмат новых і звестак і думак, як і ў артыкуле гэтага ж аўтара "Пра назву "Беларусь" у зборніку "Імя тваё Бялая Русь" (Мінск, 1991). Абодва яны ўзбагачаюць чытача новымі звесткамі, на якія раней не ўдавалася натрапіць. Аднак і на гэты раз не ўсюды ўдалося паважнаму аўтару пранікнуць сваім дапытлівым позіркам. Вось ён, напрыклад, піша: "В. Тацішчаў паведамляе, што ў 1239 г. "вялікі князь Яраслаў Усеваладавіч хадзіў на Літву, баронячы смальнян, і перамогшы Літву, пасадзіў у Смаленску князя Усевалада Мсціславіча, унука Рамана Мсціславіча". А тою літвой былі полацкі князь Святаслаў Мсціславіч, які захапіў Смаленск у 1232 г.

З гэтага паведамлення вынікае, што ўжо ў 1239 г. палачан называлі ліцьвінамі".

У адным месцы хочацца запярэчыць аўтару артыкула "Імя табе — Беларусь". Ён сцвярджае: "У цяжкай барацьбе супраць апалчвання і русіфікацыі наш народ вымушаны быў прымірыцца са стратай свайго слаўнага імя Літва і пагадзіцца на навязанае яму Маскоўскай дзяржаве новае імя Беларусь, якое паходзіць ад імя Бялая Русь, якім у XV-XVI ст. называлася Маскоўская дзяржава". І яшчэ раз мы чытаем: "Адабранне ад нашага народа яго старажытнага імя Літва мела дзве прычыны: палякі стараліся навязаць імя Польшчы, а рускія — імя Русі, Бялай Русі". Тут адчуваецца пераклічка з канцэпцыяй вядомага Янкі Станкевіча, які ў кнізе "Нарысы з гісторыі Вялікалітвы-Беларусі" намагаецца даказаць, быццам ніякай Беларусі не было, а была Вялікалітва.

У гэтай сувязі варта нагадаць некаторыя факты, якія ўсім як быццам павінны быць вядомымі, але чамусьці ў некаторых выпадках забываюцца. Аўтар "Прамовы Мялешкі" хваліць Жыгімонта I за тое, што ён «Литву и Русь нашу любительно миловал». У сваю чаргу Васіль Цяпінскі ганарыўся тым, што сам ён "Русин" "своей Русі услугоющий". А ці

можам мы сёння забываць, што пра мову "рускую" пісаў Францішак Скарына або Статут Вялікага Княства Літоўскага? Ці знойдзе хто-небудзь тут згадкі пра мову "вялікалітоўскую" або хаця б проста "літоўскую"? Арыгінальна атрымалася б, калі б зямлю нашу мы сёння абвясцілі Літвой, а мову называлі рускай (беларускай)? Няўжо нашы продкі карысталіся на сваёй зямлі чужой мовай? Праўда, літоўцы ў колішнія часы карысталіся беларускай мовай, якая была дзяржаўнай. Але ў беларусаў была мова свая.

Самі назвы "Літва" і "Русь" у колішніх крыніцах не атаясамліваліся. Пераканацца ў гэтым мы можам, чытаючы не толькі "Прамову Мялешкі", але і "Летапіс Самавідца", дзе, напрыклад, гаворыцца: "Также того ж времени

(у 1654 г. — У. К.) Дубровную, Оршу, Шклов, Копысь повыймано, и Могилев подался его царскому величеству, а там воевода оставал и Поклонский полковник; и иные многия города литовские Бялая Русь; с чего и титул стал: и Белье России".

Праўда, Язэп Юхо паведамляе: "Пры вялікім князі Іване III тэрмін "Бялая Русь" уносіцца ў тытул вялікага князя Маскоўскага. Пад Бялаю Руссю разумелася і ўся падуладная Багдану Хмяльніцкаму Украіна". Аднак жа ў "Летапісе Самавідца" падуладная Багдану Хмяльніцкаму зямля ўсюды называецца Украінай. Пры выпадку варта нагадаць, што сам "Летапіс Самавідца", апублікаваны ў 1846 г., напісаны ў асноўным на беларускай мове, чаго ніяк не хочучь улічваць некаторыя навукоўцы. Яны карыстаюцца выданнямі, падпраўленымі пад нормы ўкраінскай мовы.

З гістарычнымі назвамі і звязанымі з імі разважаннямі не ўсюды ў артыкуле атрымалася гладка. Вось мы, напрыклад, чытаем: "Імя Польшча для нашай краіны пачало ўжывацца пасля Люблінскай уніі 1569 г. польскімі палітыкамі, якія падмянялі назву дзяржавы Рэч Паспалітая наймен-

нем Польшча". Падобнае ў наш час можна сустрэць і ў сур'ёзных навуковых крыніцах ды нават і ў падручніках. Такім аўтарам варта было б аднак зірнуць у польскія навуковыя крыніцы або ў энцыклапедыі, каб даведацца, што Польшчу называлі Рэч Паспалітая яшчэ і ў XV стагоддзі, задоўга да Люблінскай уніі. Ды і Польшча 1918—1939 гг., а таксама і сённяшняя Польшча захавалі назву Рэч Паспалітая. Словы "Русь" і "рускі" ў дачыненні да сённяшніх беларускіх тэрыторый усё больш выразна губляліся. А ці можна тое ж самае сказаць пра назвы "Літва" і "літоўскі"? Ці выпадкова Адам Міцкевіч называў сваю радзіму Літвой? Яшчэ ў першай палавіне XIX стагоддзя знайшліся аднак дастаткова адукаваныя і дасведчаныя людзі, якія зразумелі, усвядомілі, што Літва і Беларусь — гэта не адно і тое самае. Тэрмін Беларусь у нашым сённяшнім разуменні выкрышталізаваўся па сутнасці толькі ў XIX стагоддзі на тэрыторыі, якая калісьці лічылася рускай або літоўскай, бо некалі сама дзяржава называлася Вялікае Княства Літоўскае.

Пра тое, як Масква навязвала нам імя "Беларусь", дастаткова выразна сказаў сам аўтар артыкула ў іншым месцы: "У 1840 г. цар Мікалай I загадаў не ўжываць у афіцыйных дакументах наймення Беларусь і Літва, а таму было прыдуманам новае імя "Северо-Западный край".

У асяроддзі супраціўнікаў паўстання ў 1863 г. з'явіўся ў Вільні зборнік "Расказы на беларуском наречии". Адкрываўся ён нарысам "Хто былі нашы найдаўнейшыя дзяды, і якая іх была доля да уніі". Пачынаўся нарыс сказам: "Старана, дзе жывуць цяпер пінчукі, мінчукі, віцебцы, магилёўцы, завецца Бялаю Руссю; у гэтай старане з вельмі даўніх часоў жыў народ славянскі, родны з народамі, каторыя даўней жылі і цяпер жывуць у паўднёвых і ўсходніх рускіх краях. (...) Можна толькі сказаць, што цяперашняя Віцебская, Магилёўская губерні, маленькі кавалачак Пскоўскай і Смаленскай, значная часць Мінскай губерні з Пінскам, Мозырам і Туравам, кавалачак Віленскай да рэчкі Дзівы і добры кавалачок Гродзенскай з месцамі Ваўкавыскам і Бярэсцем — былі тымі месцамі, дзе жыў беларускі народ".

У такім духу і стылі ў нарысе разгортваецца гісторыя Беларусі на працягу стагоддзяў, яе сумесны лёс з Літвой. І зусім натуральным успрымаецца такое, напрыклад, паведамленне: "З часам літвіны, каторыя жылі найбліжэй каля Беларусі, зусім страцілі сваю мову і пачалі гаварыць па-беларускаму".

Са зборнікам "Расказы на беларуском наречии" можна сёння пазнаёміцца ў часопісе "Беларусь", 2001, № 7. Праўда, там змешчаны тры нарысы з пяці. Але яны даюць дастаткова выразнае ўяўленне пра змест зборніка.

Напрыканцы варта яшчэ раз паўтараць: у артыкуле прафесара Язэпа Юхо не бывала багата звестак з найразнастайнейшых крыніц, якія пакінулі нам мінулыя далёкія і больш блізкія стагоддзі. І не дзіва, што ў працэсе чытання могуць узнікнуць нейкія пытанні ці нават засцярогі, а нешта хацелася б і ўдакладніць.

Уладзімір КАЗБЯРУК

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне паэту Анатолю СыСУ з выпадку напаткаўшага яго вялікага гора — смерці маці.

КАБ ЖЫЦЬ У КРОШЫНЕ

(да 190-годдзя Паўлюка Багрыма)

"Зайграй, зайграй, хлопца малы,
І ў скрыпачку і ў цымбалы,
А я зайграю ў дуду,
Бо ў Крашыне жыць не буду."

Што мы сёння ведаем пра амаль двухсотгадовага Паўлюка Багрыма? У адрозненне ад іншых нашых Паэтаў, у большай пераважнасці толькі тое, што самі пра яго й напісалі...

І ўсё ж прызнаем, што народ, які ўшаноўвае і мае патрэбу нават у такой СЦІПЛАЙ спадчыне, варты пашаны не менш самога творцы. Бо гэтак — роў да замчышча, верш да летапіса, пергамент да карціны — і складаецца наша гістарычная памяць, нацыянальная самасць. Колькі разоў ні быў у Крошыне, што пад Баранавічамі, а ўсё не магу зразумець, як у колішняй вёсачцы з дзесяткам-другім курных хатак мог нарадзіцца такі майстравіты і згой з антыпрыгоннай вольналюбивай душой? Бо і сёння там, і ў больш светлых, тэрадыягучаных дамах, людская свабода нараджаецца на гэты свет з цяжкасцю... А канаем мы ціха і неўпрыкмет. За дагледжанай магілай Паўлюка Багрыма — нашыя неўпрыглядзь. "Нас тьмы, и тьмы, и тьмы!"...

Але, дасць Бог, мо неўзабаве развіднее.

Наастанак гэтай памятнай згадкі яшчэ ўспомнілася мне, што аднойчы, напачатку нашай незалежнасці праводзіўся рэспубліканскі конкурс аднаго верша, прысвечанага нашаму юбіляру. Першым (і чамусьці апошнім) пераможцам стаў тады паэт з Баранавічаў Аляксей Бель. Друкуем верш з невялікім скарачэннем, перапрашаючы ў аўтара (не падумаіце толькі, што гэта якая палітычная цэнзура). Сціпласць — сястра таленту.

КРАШЫН

Паўлюку Багрыму

На каменных з медзі кветкі

што тут зробіш? Крыж. Маліннік. стынуць,
Пуста...

Верш пасля сябе адзін пакінуць,
Выкаваць карункавую люстру.

І пайдуць павольна век за векам,
Як заўжды — ў чаканні лепшай

долі...
А карункам — Лёсу Чалавека —
Бог пазначыць месца у касцёле.

Не ў сталіцах, а ў храме сельскім,
Дзе шапочуць дрэвы ля магілы,
Жаваранкі селі між цяпельцаў,
А ўзляець ім не хапіла сілы.

Тут — аб Вечным думы. І аб Хлебе.
Тут — і сум, і шчасце — як ніколі!..
Птушкі, што спяваюць толькі ў небе,
Гнёзды павілі на жырандолі.

Зноў на зямлі — адбітак пустаты,
Зноў сонца ціха стыне на усходзе...
Страсае час апошня лісты
З самотных дрэў дваццатага
стагоддзя.

І час — свае каменні пазбіраць,
І з торбаю пайсці па белым свеце,
І зразумець, што песні — не гараць,
А ціха свецяць.

Так дзіўна свецяць, што і ў пекле —
рай,
І ты пры іх — нібы на раздарожжы.
Дык, можа, хлопца, ты і нам зайграй,
Каб стаў зноў свет цудоўным
і прыгожым.

А прыгажосць — заўсёды на віду,
Як кветкі, як на ясным небе — зоры...
Стагоддзямі глядзеліся ў ваду
Крыжы касцёлаў і крыжы сабораў.

Тут ставіліся шчыра да душы,
У палон тут жыта брала краявіды.
Кавалі тут спрадвеку лемашы,
А калі трэба, то кавалі дзіды.

І слаўся над ракою белы дым,
І човен зноў выносіла на стрыжань.
І неслі коні, кованыя ім,
І да Наваградка, і да Нясвіжа.

Тут слухаў жаўрукоў вясёлы спеў,
Каваў падковы — знак шчаслівай

долі...
Ён нешта для людзей зрабіць паспеў,
А шчасце сваё выкаваць — ці здолеў?

Ён шчыра быў адданы рамяству
І слова ведаў велічуную сілу...

І йдуць сюды дзівіцца хараству,
І проста пастаяць каля магілы.

Памятайма пра сваё, каб не дбаць пра чужое.

ЛеГан

Нацыянальны акадэмічны тэатр балета

- 15 — "Спартак", А. Хачатурян балет у 3-х дзеях
- 17 — "Дон Кіхот", Л. Мінкус балет у 3-х дзеях
- 20 — "Карміна Бурана", К. Орф балет у 1-й дзеі
- "Кармэн-сюіта", Ж. Бізе-Р. Шчадрын балет у 1-й дзеі
- 22 — "Спячая прыгажуня", П. Чайкоўскі балет у 2-х дзеях

Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы

- 16 — "Вяселле Фігара", В. А. Моцарт опера ў 4-х дзеях
- 17 (раніца) — "Пітэр Пэн", А. Будзько мюзікл у 2-х дзеях
- 19 — "Рыгелета", Д. Вердзі опера ў 3-х дзеях
- 21 — "Травіята", Д. Вердзі опера ў 3-х дзеях

Беларускі дзяржаўны музычны тэатр

- 15 — "Прынцэса цырка", І. Кальман аперэта ў 3-х дзеях
- 16 — "Даратэя", Ц. Хрэнінаў камічная опера ў 2-х дзеях
- 17 (раніца) — "Залатое курань", У. Улановіч мюзікл для дзяцей у 2-х дзеях
- 17 — "Ноч у Венецыі", І. Штраус карнавал у 3-х дзеях
- 19 — "Цыганскі барон", І. Штраус камічная опера ў 2-х дзеях

АФІША ЛІСТАПАДА

- 20 — "Капялюш Напалеона", О. Штраус аперэта ў 2-х дзеях
- 21 — "Дарагая Памела", М. Самойлаў мюзікл у 2-х дзеях
- 22 — "Галактыка каханьня" музычнае шоу

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы

- 17 (раніца і вечар) — "Паўлінка", Я. Купала камедыя ў 2-х дзеях
- 18 — "Смак яблыка", А. Дзялендзік камедыя ў 2-х дзеях
- 20 — "Свае людзі — паладзім", А. Астроўскі трагікамічныя сцэны з жыцця глухмані ў 2-х дзеях
- 23 — "Князь Вітаўт", А. Дудураў легенды сёвай даўніны ў 1-й дзеі

Малая сцэна

- 15 — "Мы і яно", А. Аверчанка (прэм'ера) "машынальная" камедыя ў 1-й дзеі
- 17 — "Крывавае Мэры", Д. Бойка вечаровы кактэйль у 1-й дзеі
- 18 — "Тэатр п'есы", В. Скалабан Да 120-годдзя Янкі Купалы "У жніўні 36-га"
- 21 — "Саламея", С. Кавалёў летапіс каханьня
- 22 — "Каварства і любоў", Ф. Шылер мяшчанская драма ў 2-х дзеях

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага

- 15 — "У прыцемках", А. Дудураў драма ў 2-х частках
- 16 — "Свабодны шлюб", Д. Фо, Ф. Рамэ камедыя ў 2-х частках
- 17 — "Складаныя людзі, альбо Жаніх з Герусаліма", І. Бар-Іосеф нешта накшталт камедыі ў 2-х частках
- 19 — "Амфітрыён"? інтымныя сцэны з жыцця людзей і багоў у 2-х частках
- 20 — "Ваўкі і авечкі", А. Астроўскі

- камедыя ў 2-х частках
- 21 — "Тэрмінова патрабуецца..." "самазабойца", М. Эрдман трагікамедыя ў 2-х частках
- 22 — "Вар'ят і манахія", С. Віткевіч кароткая п'еса ў 3-х частках

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі

- 15, 22 — "Жанчыны Бергмана", М. Рудкоўскі псіхалагічная драма ў 2-х дзеях
- 17 — "Чарнобыльская малітва", С. Алексіевіч
- 19 — "Песні ваўка", У. Панін драматычна-пластычная элегія ў 2-х дзеях
- 20 — "Чорны квадрат", М. Адамчык, М. Клімковіч кабарэ-дэтэктыў у 2-х частках без антракту
- 21 (эксперыментальная сцэна) — "Палёты з анёлам", З. Сагалаў
- 21 — "Толькі дурні сумуюць", Д. Альмагор спектакль-прытча
- 23 — "Балада пра Бландю", С. Кавалёў сцэны каханьня і нянавісці ў 2-х дзеях

Гастролі Мінскага абласнога драматычнага тэатра (г. Маладзечна)

- (у памяшканні Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра)
- 15 — "На другі дзень Сёмухі", Ю. Вута сцэнічны жарт
- 16 — "Без мяне мяне ажанілі", Ф. Крон камедыя
- 17 — "Білет у рай", Ю. Эдліс

Дзяржаўны маладзёжны тэатр

- 19 — "Трамвай "Жаданне", Т. Уільямс псіхалагічная драма ў 2-х дзеях
- 21 — "Чорт выстаўлены аслом" спектакль у 2-х дзеях паводле сярэднявечных французскіх эратычных фарсаў
- 22 — "Трызненне ўдваіх", Э. Іянеска парадаксальная камедыя

ПАДЗІВІСЯ!

Лявон Тарасевіч меў 2 тыдні, каб распісаць, ператварыўшы ў "карціну для вытопвання", 200 м² падлогі. З дапамогай сяброў ён прайшоў па цаліку прапанаванай прасторы, узараў яе 4-ма кіламетрамі ліній-барознаў, звёўшы 2,5 тоны фарбаў ды дзесяткі пэндзляў. Адначасна ягоны асістэнт Войцах Зубалёў "пісаў" сваё асацыятыўна-дакументальнае фотапалатно. Вынікам стала ўнікальная выстаўка фатаграфій: "Лявон Тарасевіч у польскім павільёне на 49. Біенале мастацтва ў Венецыі". Яшчэ адну выстаўку склалі здымкі некалькіх іншых фатаграфіаў. Адмысловае спалучэнне абедзвюх экспазіцый прадстаўлена ў Мінску, у Музеі сучаснага мастацтва, у межах праекта "Восень польскай культуры". Хто не бачыў — паспайцеся: заўтра выстаўка зачыняецца. Яе працягам будзе запланаваны на перспектыву Польскім інстытутам паказ уласна жывапісу Лявона Тарасевіча.

С. ВЕТКА

«БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ»

XXIX Міжнародны фестываль мастацтваў

пендыята Спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі. Капэла "Sonorus".

27 — **ПК трактарнага завода** Мінскі дзяржаўны духавы арк. "Няміга". Музычнае тэатралізаванае дзейства "Няміга" — стрыт-шоу". Творы Д. Элінгтона, Д. Гершвіна, Д. Уільямса, Л. Вэберна, У. Ткачэнкі ды інш.

Салісты Я. Лятун, Д. Смольскі. Дырыжор В. Міхновіч, рэжысёр Г. Аладава.

30 — **Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр** Закрыццё фестывалю. "Чайкоўскі-гала". Кантата "Масква", уверцюра "1812 год", Сімфонія № 6.

Дзяржаўны сімф. арк. РБ. Галоўны дырыжор А. Ансімаў. Акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырма. Салісты А. Бондарава, У. Пятроў.

Зала камернай музыкі (пр. Ф. Скарыны, 44а)

19 — **Інструментальныя творы** Г. Пёрсела, Ф. Шуберта, Я. Брамса, В. Карэнікава граюць Ю. Герман (скрыпка), У. Хімарода (альт), Д. Склароў (віяланчэль), Ю. Гільдзюк (ф-на).

22 — **Музыка для флейты і аргона**: Б. Марчэла, Я. ван Эйк, Г. Ф. Тэлеман, А. Вівальды ды інш. С. Эрхард (флейта, Германія), К. Пагарэлая (арган).

23 — **гучыць кларнет**: І. Мазавенка (Расія), Г. Забара, Мінскі квартэт кларнетаў; піяніст Ю. Гільдзюк.

Музыка Ф. Э. Баха, І. Кванца, Л. ван Бетховена, Д. Расіні ды інш.

25 — **Вакальная музыка XX ст.**: Д. Энеску, Б. Брытан, Д. Шастаковіч, Д. Лыбін, А. Безенсон.

Спяваюць В. Сотнікава, А. Хмызаў, за раялем — А. Лузан, Т. Дуброўская, Д. Лыбін.

26 — **Струнны квартэт Літоўскай акадэміі музыкі** (клас прафесара П. Кунцы).

Творы Ё. Гайдна, В. Баркаўска-са, Ф. Шуберта.

28 — **Спявае Г. Паўлянок** (г. Гомель): Э. Гранадас, М. дэ Фалья, Ж. Бізе, Г. Ф. Гендэль, А. Скарлаці ды інш. У праграме ўдзельнічаюць А. Афанасьева (ф-на), К. Пагарэлая (арган, г. Полацк).

ФОТАЗГАДКА АФІШЫ

Малады саліст з кларнетам адыграў канцэрт і глядзіць... на галёрку. Публіка наладзіла авацыю, пэўна, патрабуе: "Біс!" Гэты здымак зроблены ў 1980 годзе, калі новая зорка, на той час яшчэ мала каму вядомы лаўрэат 1-й прэміі Усесаюзнага конкурсу выканаўцаў на драўляных духавых інструментах Генадзь Забара меў гонар выступаць на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі з нашым Акадэмічным сімфанічным аркестрам. У кадры — знакамітасці: скрыпачы С. Асновіч (канцэртмайстар аркестра) ды Р. Асновіч і незабыўны кумір публікі маэстра Віктар Дуброўскі. З таго часу досвед Г. Забары, цяпер ужо заслужанага артыста Беларусі, лаўрэата міжнародных конкурсаў, дацэнта Акадэміі музыкі пабагацеў на безліч канцэртаў, творчых сустрэч, "бісоў", якіх пабо- лее і на сёлетняй "Беларускай музычнай восені".

С. Б. Фота А. КАЛЯДЫ

ЗАСНАВАЛЬНІК

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Віктар ШНІП

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Алесь ГАЎРОН — адказны сакратар,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА — намеснік галоўнага рэдактара

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ: намеснік галоўнага рэдактара — 284-8525

АДДЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8153
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-4404
літаратурнага жыцця — 284-4404
крытыкі і бібліяграфіі — 284-4404
паэзіі і прозы — 284-4404
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-8153
карэктарская — 284-8091
бухгалтэрыя — 284-4991
Тэл./факс — 284-8525

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1642 Нумар падпісаны ў друку 14. 11. 2002 г. у 15.00

Рэгістрацыйнае Пасведчанне № 715

Заказ 2644

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Канцэрты ў Мінску

20 — **Акадэмія музыкі** Дзяржаўны сімф. аркестр РБ. Салісты — навучэнцы Рэспубліканскага каледжа пры БАМ. Р. Кушняроў (кларнет), Я. Казела (скрыпка), А. Дулаў (віяланчэль), Г. Юхо (ф-на).

Інструментальныя канцэрты Л. ван Бетховена, К. М. Вебера, М. Бруха, К. Сен-Санса. Дырыжор І. Касцялін, музыказнаўца А. Парэцкі.

21 — **Палац культуры ветэранаў**

Капэла "Sonorus". Мастацкі кіраўнік А. Шут. Салісты Т. Пятрова, І. Цемчанка, Н. Трашко, Л. Дубавы, А. Міхайлаў, чытальнік М. Казінін.

В. Казлоўскі, "Рэквіем"; Д. Даўгалёў, "Зорка Палын" (араторыя на вершы У. Пецюкевіча). Дырыжор праграмы М. Трацякова.

24 — **ПК тэкстыльшчыкаў (вул. Маякоўскага, 129)**

Беларускі дзяржаўны ансамбль народнай музыкі "Свята". Мастацкі кіраўнік А. Кашталапаў.

25 — **Нацыянальны мастацкі музей**

Канцэрт-рэквіем памяці Святаслава Рыхтэра. Салісты Беларускай філармоніі, а таксама сты-